

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут соціально-гуманітарного менеджменту
Кафедра філософії та культурного менеджменту

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
на тему

**«Град Божий» Августина Блаженного як відображення
християнського світогляду»**

Виконав студент 4 курсу, групи Зпфл-4
напрямку підготовки 033 Філософія
ОПП Практична філософія: консалтинг та коучинг
Лукашов Олег Миколайович

Керівник:

д. філос. н., проф.

Петрушкевич Марія Стефанівна

Рецензент:

к. іст. н., доц.

Якуніна Катерина Ігорівна

Острог, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Особливості філософських поглядів Аврелія Августина.....	7
1.2. Християнський світогляд Аврелія Августина як об'єкт наукових досліджень.....	11
1.3. Історичні передумови написання праці «Град Божий».....	14
Висновок до 1 розділу.....	16
 РОЗДІЛ 2. ХРИСТИЯНСЬКИЙ СВІТОГЛЯД АВРЕЛІЯ АВГУСТИНА У ПРАЦІ «ГРАД БОЖИЙ».....	 18
2.1. Характеристика міста Божого у праці Аврелія Августина.....	18
2.2. Характеристика міста людського у доробку Аврелія Августина.....	25
2.3. Порівняльний аналіз двох міст	31
2.4. Зв'язок праці Аврелія Августина з Біблією.....	37
Висновок до 2 розділу.....	43
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Аврелій Августин (354–430) є однією з ключових фігур філософсько-християнської думки. Він народився в Нумідії (Північна Африка), здобув класичну освіту і спочатку був прихильником неоплатонізму та маніхейства. Згодом він прийняв християнство і став єпископом Гіппону [3, с. 115]. Виходячи з біографії автора, точно можна стверджувати, що Августин не був стороннім глядачем життя «міста людського», а був його активним жителем. До прийняття Христа, він слідував за світськими пожадливостями, хоч і шукав істину, поки не почув слова «візьми і читай» [3, с. 115], і коли відкрив Біблію, то натрапив на слова: «як у день поступаймо доброчесно, не в гульні та п'янстві, не в перелюбі та розпусті, не в сварні та заздрощах, але зодягніться Господом Ісусом Христом, а догодження тілу не обертайте на пожадливість!» (Біблія, Рим. 13:13–14). Ці слова стали насінням, зародком майбутньої праці, передумовою «Граду Божого».

Актуальність дослідження полягає в аналізі праці «Град Божий» як відображення християнського світогляду Аврелія Августина. Сьогодні, як ніколи, праця «Град Божий» (413-426 рр.) Аврелія Августина є актуальною з огляду на низький моральний і духовний рівень сучасної цивілізації.

Широко відомою істиною є те, що пригнічена, обтяжена турботами, сучасна людина знаходиться на певному рівні духовно-емоційної життєвої здатності, а немало вільних і заможних людей переживають нудьгу, депресію, або взагалі відмовляються жити. Людина, позбавлена волі, живе мрією бути вільною і мати благополуччя. Але, домігшись цього, вона нерідко починає переживати і відчувати абстрактність та примарність її мрій: досягнуті мрії, як виявляється пізніше, не задовольняють її, а така бажана свобода пригнічує [29; 30].

Праця «Град Божий» Аврелія Августина є головним відображенням його християнського світогляду, і, в теперішній час, може стати для нас орієнтиром в багатьох сферах нашого буття [2; 6; 20]. Тема дослідження зумовлена

турботою про український народ, який зазнає морального, духовного утиску та страждань через вторгнення ворога, що забрав чимало людських життів.

Мета роботи полягає в аналізі філософсько-богословських поглядів Аврелія Августина на матеріалі його праці «Град Божий». Поставлена мета передбачає такі завдання:

- розглянути праці науковців, присвячені аналізу доробку Аврелія Августина;
- здійснити аналіз філософських і теологічних особливостей твору «Град Божий»;
- виокремити основні характеристики праці «Град Божий»;
- описати два міста – місто Боже і місто людське, про які йдеться у праці Аврелія Августина;
- проаналізувати сутність вище згаданих міст.

Слід зауважити, що існує чимало досліджень, присвячених працям філософів, проте праці Аврелія Августина залишаються маловивченими, хоча вони і відзначаються глибиною філософських роздумів, які є актуальними і нині.

Огляд літератури: Аналізу книг Аврелія Августина присвячено чимало досліджень українських та західних науковців. Серед них слід зауважити доробки низки дослідників, зокрема: О. Карліної (2018; 2025) [27; 28]; А. Врядник (2019) [24]; А. Добжинського (2015) [33], Д.Є. Забзалюк (2020) [25].

Об'єктом дослідження є праця Аврелія Августина «Град Божий» як відображення його християнського світогляду. Вивчення засад християнського світогляду на матеріалі праці «Град Божий» Аврелія Августина, складає **предмет** дослідження.

У процесі написання кваліфікаційної роботи ми використали різноманітні **методи дослідження**: спостереження та порівняння, а також аналізу та синтезу. Метод спостереження допоміг виявити базові засади християнського світогляду Аврелія Августина у його праці «Град Божий». Метод порівняння дозволив

зіставити сутнісні характеристики двох міст, описаних у вище згаданому творі. Методи аналізу та синтезу сприяли вивченню особливостей двох міст у християнському контексті, а також їхніх відмінностей, що дозволяє глибше усвідомити світогляд християнського філософа й апологета Аврелія Августина.

Наукова новизна наукової роботи полягає у поглибленому аналізі поглядів християнського філософа Аврелія Августина у праці «Град Божий», з акцентом на збереженні та передачі християнських цінностей. Ми також вбачаємо наукову новизну нашої роботи у ключовому меседжі Аврелія Августина – поширювати базові ідеї християнства, найважливішою з яких є любов до Бога. І, на нашу думку, любов до Бога, у нинішніх умовах, збереже Україну.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування результатів роботи для вдосконалення навичок аналізу християнських творів з філософської точки зору. Результати також можуть бути корисними для тих, хто займається аналізом філософських і християнських праць, оскільки здійснений аналіз дозволяє краще передати тонкощі філософсько-християнського світогляду.

Апробація роботи. Робота пройшла апробацію. За результатами дослідження подано до друку одну статтю «Град Божий» як християнський світогляд Аврелія Августина» у журналі Студентські наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Соціогуманітарні науки» (укл. О.А. Вісич). Вид-во Національного університету «Острозька академія». 2026. Вип. 4 (16).

Структура роботи: наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаних джерел. За обсягом робота складає 60 сторінок.

У вступі описано актуальність обраної теми та дослідження, її мету, предмет та об'єкт. Зосереджено увагу на його завданнях та методах, які сприяли досягненню поставлених цілей роботи. Також зазначено новизну та практичне значення дослідження.

У першому розділі розглянуто теоретичні засади дослідження, а саме особливості філософських поглядів Аврелія Августина, його християнський світогляд та історичні передумови написання праці «Град Божий».

У другому розділі здійснено аналіз особливостей праці Аврелія Августина «Град Божий», зокрема подано характеристику міста Божого у праці Августина, міста людського у творі Аврелія Августина та здійснено порівняльний аналіз двох міст з філософської та християнської точок зору.

У висновках узагальнено результати дослідження.

Список використаних джерел і літератури нараховує 33 позиції.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Особливості філософських поглядів Аврелія Августина

Безсумнівним залишається той факт, що ім'я Аврелія Августина вписане в історію світової філософії, і воно по праву заслуговує на почесне звання «того, хто любить мудрість». В часи його діяльності, 4-5 століття нашої ери, мислити – означало шукати істину і Августин не був винятком, проте своїм орієнтиром він для цього обирає маніхейство, засновником якого був Маніхей (216-276), вчення якого було синтезом християнства та інших східних релігій, де головним було аскетичне життя та відокремлення священства від простих людей. Прихильники такого підходу відкидали навіть статеві відносини, називаючи їх злом і закликали до цілібату [28, с. 76]. З часом, розчарувавшись в ідеях маніхейства, він продовжує пошуки істини та звертається до неоплатонізму, містичної філософії, яка бере початок в Олександрії і засновником якої був Аммоній Саккас (174- 242) [28, с. 77]. Відомими учнями останнього були Оріген та Платін. Знайомство з неоплатонізмом стало початком підготовки Аврелія Августина до християнства. Але пізнання Аврелія Августина не обмежувалося лише цими двома сектами, оскільки він цікавився працями інших філософів. Він досконало знав роботи таких філософів, серед яких слід загадати Фалеса Мілетського, Анаксимандера, Сократа, Платона, Арістотеля та багатьох інших. Така допитливість принесла свої результати, і це збагатило його глибокими знаннями, які він ефективно використав. Наслідком його досліджень стали численні праці, нині нараховують близько 100 книг, 500 проповідей та 200 послань [28, с. 115]. Його можна порівняти з апостолом Павлом, який перш ніж пізнати Христа, також здобув чудову освіту, навчаючись у Гамаліїла, відомого вченого того часу. Павло, який був дуже добре навчений іудейських традицій та законів, став просто неперевершеним захисником тільки що народженої церкви (міста Божого) від іудаїзму [1, с. 1243]. За аналогією з Павлом, Аврелій Августин також згодом стає захисником церкви, захищаючи її від різних єретичних учень, адже свої філософські праці

він пише в формі апологетичних діалогів, в яких апелює до Біблії і показує хибність істини, яка знаходиться за межами Слова Божого. Він захищає християнство від філософії і, таким чином, він виступає в образі воїна, який веде війну словом проти філософів і їхніх хибних думок, – «і коли він входить у місто, він руйнує його твердині» [1, с. 731]. Аврелій Августин, який знайомий із філософськими поглядами своїх сучасників, знає всі їхні слабкі сторони, проте не вся філософія для нього ворожа, оскільки є й така, яку він вихваляє, хоча вже був християнином. Він вихваляє «платонізм», який визнавав Творця всього створеного і над яким немає більше нікого. І якщо за Аврелієм Августином, погляди Сократа – це моральна філософія, згідно з якою, перед тим, як людині шукати щось божественне, їй необхідно очистити своє єство і тільки так можна досягти блага, яке було кінцевою метою філософії Сократа [9]. На відміну від Сократа, Платон здійснив своєрідну реформацію філософії, оскільки він об'єднав Сократівську ідею моральності з Піфагоровою ідеєю розуму та своєю філософією раціональності і споглядання, утворивши своєрідний сплав ідей. Філософія Платона та платоніків виступає в тлумаченні Августина головним «ейдосом» щодо всіх інших філософій, з якою він рахується, бо причиною буття в цій філософії виступає не людина, як основа і навіть не її поведінка, а Бог, в Якому – вся раціональність, «Бо ми в Нім живемо, і рухаємось, і існуємо, як і деякі з ваших поетів казали: «Навіть рід ми Його» [1, с. 1237].

Коли ми говоримо про особливості філософських поглядів Аврелія Августина після знайомства з його великими працями і, зокрема, з «градом Божий», то навіть ті, хто ніколи не був знайомий із філософією, зможе отримати чудовий екскурс в її ази, а хто її вивчає, той зможе збагатитися мудрістю та ще більше її полюбити. Аврелій Августин закликає поступитися тій філософії, яка знаходить насолоду в Творці, а не в творінні, до якого відноситься і тіло і душа і навіть сама людина. Філософія Платона, як тлумачить Августин, це доброчесне життя, але досягнути його можна тільки маючи пізнання про Бога та наслідуючи Його, люблячи та прагнучи Його як найвищого блага [9].

Якщо проаналізувати філософію Сократа, через яку він хотів викликати прагнення до змін самої людської істоти, її моралі, то можемо припустити, що такі бажання були викликані розумінням того, що тільки за межами самого людського буття знаходиться блаженство у Бога, до якого може наблизитися тільки чисте, але не нечисте, і цим самим, він давав зрозуміти, що джерело істини та сили для змін знаходиться та виходить із самої людини, яка і є мірилом всього. Досягнути Творця можна тільки в тому випадку, якщо людина звільниться від тілесного, яке нею заволоділо та взяло в полон людський дух. На нашу думку, ми бачимо в Сократівському знесилюванні тіла, чи краще сказати силкуванні власноруч досягти внутрішніх змін, через самовдосконалення [9].

Але чи можна назвати моральну людину досконалою? Візьмімо, до прикладу, біографію молодого, амбіційного юнака із Кілікійського Тарсу на ім'я Савл, який беззаперечно хизувався моральністю, на відміну від своїх багатьох ровесників, проте перевищував багатьох знаннями та, як вважалося на той час, духовністю, оскільки релігійна секта, до якої він належав, мала високі духовні стандарти [1, с.1306]. До вищезгаданих духовних стандартів, на той час, відносили: ревність у дотриманні передань батьків, утримання від уживання нечистої їжі, шанування пам'ятників та надгробків праведників, збереження сімейної вірності, вивчення та запам'ятовування Тори, підносячись своєю праведністю та знаннями над іншими, сповідуючи тільки одну релігію і вважаючи її самою правильною. Це – була форма фарисейства, яке, безсумнівно, виділялося надзвичайною, тільки, на жаль, зовнішньою моральністю, хоча і визнавало тільки Одного істинного Бога, але, як виявилось, тільки вустами, бо їхній власний життєвий досвід говорив про протилежне. Вони мали моральні закони, проте вони не мали милосердя до людей, адже вони могли погубити життя інших, чиї моральні якості не відповідали їхнім стандартам. До прикладу, Савл очолював суди над християнами у першому столітті нашої ери, наказуючи страчувати християн і виправдовуючи це тим, що він таким чином викорінює новостворену «єресь», але, при цьому, він

вважав себе високоморальним у власних очах. Чим не наочний приклад того, що коли є зовнішня моральність, але немає любові до людини і при цьому може бути навіть любов до мудрості. [1, с.1294]. У даному випадку, йдеться про моральність Савла, опис якого свідчить про те, що, навіть істинні знання, які може мати людина, але які вона не застосовує в житті, або витлумачує спотворено і так навчає, можуть стати в її устах мечем, що коле, а не премудрістю, яка лікує [1, с.721]. Але тільки після зустрічі із Ісусом, Тим Хто Є Логос [1, с.118] Савл справді став новою людиною і вже з убивці громадян «Граду Божого», стає одним із них і, навіть більше, їхнім захисником, апостолом Павлом [1, с.1223, 1224]. Згодом, в одному із своїх послань, він наголошує на важливості не знань, а любові. Він так і пише, що знання надимає, а любов будує [1, с.1274]. Подібне, приблизно, відбулося і з Аврелієм Августином, який, в свій час, здобував освіту, поглиблював знання, навіть був викладачем риторики, але його моральна сторона життя була в жахливому стані до того моменту, коли він пізнав Того ж самого Ісуса Христа, з Яким зустрівся Савл. Філософія Августина свідчить про те, що навіть найбільші знання, якими володіють люди, стають марними для них, якщо їх не застосовувати з любов'ю, бо навіть демони, які були янголами Божими, мають найбільші знання, на відміну від усіх філософій, разом узятих, але їхньою сутністю є ненависть та злоба, людиновбивство, заздрість, неправда [10], [1, с.1193]. Тому, навіть, якщо людина має всі знання, а любові не має, то вона ніщо [1, с.1279]. Але яку любов має на увазі Августин: « запитав би грек» і мав би рацію, бо любов в грецькій мові, любов має кілька значень [31, с .72,73]: епітумія, ерос, сторге, філію та агапе?

Епітумія – вид любові, що створений Богом для подружнього життя. Вона передбачає продовження людського роду та отримання задоволення з насолодою. Ерос – романтичні відносини, яких бракує в шлюбі, тому в Біблії для сімейних пар Бог залишив книгу Пісня над піснями, де романтичні і, як наслідок, еротичні відносини виходять на перший план [30, с.80,81]. Сторге – відповідальність, пов'язана з виконанням тих обов'язків в шлюбі, які партнер

пообіцяв виконувати, незалежно від того, чи виконує його інша сторона [31, с.86, 87]. До прикладу, чоловік має любити дружину як Христос полюбив церкву, «Град Божий», а дружина має слухатися свого чоловіка як церква тобто як «Град Божий» Христа в усьому, і це – головна відповідальність чоловіка та дружини. Водночас, філію – це дружба, відкритість один до одного, щирість, довіра, спільні інтереси, час, проведений удвох, посвята одне одному [31, с.96,97]. Разом – добре та приємно, а якщо окремо, то сумно. Агапе – це любов повна чеснот, без гріхів і помилок, вона відповідає повному взірцю, вона – завершена і не потребує покращення. Такою є жертвна любов Бога до людей [31, с.102,103]. Така любов ніколи не перестає [1, с.1279]. Любов до мудрості у Августина, – це любов до Бога, бо Бог називає Себе премудрістю і, люблячи премудрість у лиці Бога, ми зможемо любити і тих, кому цю мудрість доносимо.

Аврелій Августин, пройшов дорогою Савла, набув знання інших філософських учень, які допомогли йому поширювати християнство.

1.2. Християнський світогляд Аврелія Августина як об'єкт наукових досліджень

Слід зауважити, що доробок Аврелія Августина привертає увагу науковців. Чимало українських і закордонних дослідників розглянули та описали його філософську та християнську працю.

Варто зазначити, що за дослідженням Анни Врядник, два міста, які описує Аврелій Августин, місто Боже та місто людське, знаходять своє втілення у відповідних інститутах, Земний Град – у державі, Божий Град – у церкві [24]. Водночас, вони не повністю зведені до них, оскільки вони є духовними об'єднаннями, в основі яких лежить ціннісний вибір, а саме – два види любові, що різняться об'єктами своєї спрямованості та спонукають до певного способу відносин зі світом, чимось нагадуючи платонівське уявлення про життя «згідно думки» та доступне виключно філософам життя «згідно знання». Таке

порівняння є цілком доречним, оскільки Аврелій Августин, знайомий з ідеями античних філософів, надавав першість власне Платону, який, як вважав Аврелій Августин, найбільше наблизився до християнських уявлень про світ і Бога [24].

Два міста, які на перший погляд, ідуть пліч опліч і, начебто, навіть вплетені одне в одне, проте, це не так, бо ці два міста наче два табори з різними призначеннями та кінцевими зупинками, одне – у вічному блаженстві, а інше – на божому суді. Анна Врядник ніби підтверджує слова апостола Павла про те, що коли ми надіємося на Христа тільки в цьому житті, то ми найнещасніші від усіх людей [1, с.1281]. Науковиця ніби привідкриває змінену дійсність, що не етнос відіграє роль в приналежності до одного з міст, а наявність віри та любові. Також вище згадана дослідниця зазначає, що головним завданням у житті людини є стосунки з Богом, які для неї мають бути важливішими, ніж спілкування людини з людиною. Дослідниця не зазначає того, яке місто є пануючим серед двох цих міст, але чітко маркує обов'язки міст [24]. Науковиця вважає, що Бог приведе на суд і державу, судячи її за те, чи була вона справедливою до своєї громадян, чи навпаки, поводила себе з людьми як зграя розбійників. Слід зауважити, що і місто Боже звітуватиме за своє життя, як воно жило по сусідству з містом людським [1, с.1227].

А.А. Добжинські, у своїй праці показує, як історія світу (граду земного) залежить від історії міста Божого, і як ці міста ведуть між собою боротьбу. До речі, ініціатором цієї війни виступає не місто Боже, а місто людське [25]. Місто людське усвідомлює наскільки воно далеко від ідеалів міста Божого і наслідком цього стає не їхня зміна місця для проживання, а войовничий стан, спрямований проти міста Божого. Так як місто Боже живе ще на землі, то і земними благами воно користується в тій мірі, в якій це дозволено їхньому віруванню, всіляко закликаючи людей, які живуть тільки земними цінностями до вічних, небесних скарбів. Справжнім є тільки місто Боже, адже воно має безсмертя і жителі цього міста отримають нові тіла, які вже не будуть, хворіти, а, що саме головне, то це те, що людина буде абсолютно вільною у виборі праведності, бо гріха не буде і не потрібно вже буде в щоденній боротьбі

обирати або чесноту або беззаконня. Вірою це місто є містом Божим, а наслідком його діяльності є добрі справи, які знаходять місце в спільноті (церкві), якою живе місто Боже. Добжинські подає нам тлумачення Аврелія Августина, чому людина замість образу Божого з яким була створена [1, с.10], обрала образ сатани, бо живе сама по собі, а не по Богу [33]. А зло, яким переповнене місто людське, є наслідком відсутності Бога як головного об'єкту пошуку, на відміну від міста Божого, яке сповнене добрих справ. Місто людське є далеким від того ідеалу першого Адама, бо відмовилося від влади Бога над нами і від боротьби зі злом у них [33].

Д.Є. Забзалюк, у своїй статті «Християнська концепція влади як першоджерело формування політико-правової доктрини доби середньовіччя», пише про принципи влади на основах християнської концепції. Покликуючись на Аврелія Августина, як на засновника західноєвропейської християнської та інтелектуальної традиції, автор статті дотримується думки про те що існує два протилежних за сутністю міста, земне та небесне [25]. Відносячи всіх християн до жителів неба, Аврелій Августин не заперечує земної влади, наводячи як приклад, святе письмо, яке закликає коритися земній владі [1, с. 1325]. Хоч Аврелій Августин і вважає, що організація влади церкви бере початок на небесах, і поки вона на землі, то є прикладом правильної організації та застосування влади [1, с. 1174]. За Августином, потрібно підкорятися земній владі, і цар, на думку Аврелія Августина, мав право змінювати накази і їх необхідно виконувати. Поділяємо думку Августина і вважаємо за необхідне зазначити, що в історії християнства відомі випадки, коли ті самі апостоли не корилися владі, яка забороняла їм розповідати про воскреслого Ісуса Христа [1, с. 1325].

О. Карліна зауважує у своїй статті, що роботи Аврелія Августина, можуть стати допомогою в наш час, який не виділяється моральністю, і він подібний до епохи античності, коли люди шукали нових мотиваційних поштовхів у нестабільні часи і знаходили їх у філософсько-богословських працях Аврелія Августина. На тлі боротьби християнства з язичництва, формувалася основа

для написання праці про «два міста» Аврелієм Августиним. Оксана Карліна показує, як Августин духовно перейшов з міста людського в місто Боже [26], і цей перехід брав початок ще з дитинства, коли Аврелій ще маленьким хлопчиком чув про вічне життя через Господа Ісуса від своєї мами, але цей шлях до міста Божого не був коротким та легким, бо був прокладений через тернину пожадливоростей, сект, розчарувань. Незважаючи на випробування, Аврелій Августин продовжує пошуки правди, читаючи книги, в яких шукає «Ім'я Ісус», які, згодом привели його до християнства. Підготовчим кроком у пошуку Бога Аврелія Августина стала його праця «Сповідь», яка стала передумовою до праці «Граду Божого» і сприяла виявленню Аврелія Августина в собі двох прагнень дуалістичної природи людської сутності: 1) добра, щастя, вічності; 2) швидкоплинності, смерті, гріха. Ці прагнення втілювалися у два міста, але автор ще їх не бачить, хоча вже розділяє людину на два світи: душу, світ внутрішній та тіло, світ зовнішній і, власне внутрішній чоловік зустрічається з Богом і отримує здатність та відповідальність бути схожим на Бога [26].

Отже, вище згадані дослідники описали доробок Аврелія Августина з огляду на його пошуки Бога та враховуючи його філософські погляди, які сформувалися упродовж його навчання.

1.3. Історичні передумови написання праці «Град Божий»

В історичному екскурсі Аврелія Августина, а саме, про захоплення Риму в 410 році нашої ери, підкреслюється те, що варвари щадили християн і не вбивали тих, хто був знайдений разом з ними в місцях захоронення святих та в домах молитви, тоді як божки Риму, на які покладало надію місто людське, висміювалися і перетворювалися на брухт [2]. Та на превеликий жаль, жителі Риму не оцінили милосердя, яке було проявлено до них ім'ям Ісуса Христа та заради Його учнів, що прихистили поган під час безжальної люті ворога в святих місцях. І найгірше те, що після того, як минув жах смерті, то вдавене християнство жителів Риму, подібно вранішньому туману, розсіялось. Але для

римлян цього виявилось замало і, до свого блюзнірства, вони додають звинувачення християн в тому, що це останні винні в падінні Риму, а своєму спасінню римляни завдячують їхньому ідолу, який був чимось, на кшталт того, коли євреї які були визволені Богом з рабства Єгипетського і замість вдячності Богові, зробили два золотих тельці, проголосивши їх тими богами, які вивели їх з Єгипту [1, с. 110]. Аврелій Августин пише, що римляни не подякували Спасителю Ісусу, стверджуючи, що ми, мовляв відкинули нашу релігію, божків, віру наших батьків, і прийняли християнство, і через це на нас впала така кара.

І в написанні праці «Град Божий» ми бачимо Аврелія Августина як справжнього отця церкви, який захищає своїх духовних дітей, церкву перед містом людським. Водночас, Аврелій Августин знаходить і слова втіхи для жителів «Граду Божого», які полягають у тому, що мандрівка, яку здійснює «місто Боже» матиме блаженне завершення, і страждання теперішнього часу нічого не варті, в порівнянні з тією славою, що має відкритися в них у вічному житті [1, с. 1259]. Августин також зазначає, що відбудеться Божа справедливість, яка оберне суд до правди [1, с.672], а також апелює до історії, як історик та апологет. Аврелій Августин наводить приклад про попередні війни, які проводилися тими самими римлянами, що завоювали Трою і при цьому не знищували її богів, бо вони не вступилися за тих перед римлянами, та і не могли вони цього зробити, так як були тільки бездушними предметами, які з грецького пантеону божків додалися у Греко–Римський пантеон. Августин стверджує, що в жодній війні ніякі вороги, не щадили тих, кого вони завоювали [2] ради своїх культів, на відміну від Бога християн. Прикладом може слугувати війна Санхеріва, асирійського царя, проти Іудеї, в якій він наводить аргумент на підтримку ідеї про те, що, мовляв, жодні боги завойованих мною народів не допомогли їм, і ваш Бог вам не допоможе. Але Бог Юдеїв, – це Той Самий Бог Християн і Він дійсно рятує Своє місто «град Божий», посилаючи Свого янгола, який за ніч знищує сто й вісімдесят і п'ять тисяч ворожого війська [1, с. 449-451], без втручання військ Юди. Аврелій Августин пише свою роботу «Град Божий» на прохання свого друга та духовного сина Маркеллина, якому

він пояснює, що «...не легкого він попросив», але незважаючи на те, що робота буде важкою, Августин береться за неї і пише її упродовж 413–426 років [28, с. 116], закликаючи для цього на допомогу Того, хто може кожному і у всякій добрій справі стати притулком. Варто зазначити, що описуване Аврелієм Августином місто людське протиставлене місту Божому і своєю працею Аврелій Августин ніби проводить військову підготовку для «Граду Божого», підготовлюючи його жителів до боротьби, з «містом людським», яке і виступає ініціатором війни через ненависть до міста Божого. Аврелій Августин також відкриває читачам, чому можуть праведні разом з нечестивими зазнавати страждань, пристрастившись певною мірою до земних скорбів.

Висновок до 1 розділу

Отже, існує низка передумов для написання «Граду Божого», серед яких слід зазначити: відповідь на прохання друга Маркеллина з метою підтримати християн у тому, що їхнє життя не в розкошах Риму, а у вічному житті та царстві Господа Ісуса Христа; підготувати «Град Божий» до боротьби, яку вестиме проти нього «місто людське»; навчити церкву приймати добре та погане, як таке, що робить її кращою в контексті вічності.

Знайомство з Аврелієм Августином як з класичним філософом та вченим, що був дослідником та шукачем нового, всього того, що стосується людини та її буття, який просто блищав своїми знаннями, що не просто далися для нього, а викарбувались у його розумі через нелегку справу навчання та дослідження різних наук та філософських міркувань, зокрема над працями славнозвісних мислителів. І це привело філософа до християнства, тобто Аврелій Августин став християнином, проте не без зусиль. Філософ писав свою книгу про Град Божий, в якій він висвітлив свій власний світогляд.

Через Град Божий філософа і християнина, Аврелія Августина, можна побачити як знання філософії стало в пригоді для поширення християнського світогляду серед суспільства, яке має філософський світогляд, і в якому місто людське намагається відшукати істину. Його філософія стала корисною для

людства, як мотиваційний засіб, щоб не зупинятися на досягнутих результатах, а здійснювати пошук більшого в пізнанні.

Особливо корисними для сьогодення Граду Божого, тобто для християн, стали відкриття сучасних вчених, які показали, що праці Аврелія Августина, і зокрема Град Божий, є такими, які користуються великим попитом у сучасному науковому світі, і які збагачують людство своїм духовним походженням та призначенням.

Історичний контекст написання граду Божого слугує надихаючим джерелом знань, який дає відповіді на низку дискусійних питань: 1) християн Риму було помилувано, бо варвари були дуже добре ознайомлені з християнством, ще до вторгнення в Рим; 2) милосердне ставлення християн до римлян; 3) рік падіння Риму; 4) доля християнства після завоювання Риму.

З часу написання «Граду Божого» минуло більше ніж тисячоліття, і звісно, що за цей часовий проміжок зародилося чимало нових філософських думок та течій, подібно Римській імперії, які пішли в небуття, але Град Божий живе та продовжує свою подорож до блаженної вічності, і поповнюється новими жителями.

РОЗДІЛ 2. ХРИСТИЯНСЬКИЙ СВІТОГЛЯД АВРЕЛІЯ АВГУСТИНА У ПРАЦІ «ГРАД БОЖИЙ»

2.1. Характеристика міста Божого у праці Аврелія Августина

Кожне місто має свого засновника, зазвичай воно називалося і може бути назване на честь будівничого або навіть завойовника. Тому місто, про яке писав Аврелій Августин [2], ідея якого є відображенням його християнського світогляду, не виникло якось само по собі. Сама назва «Град Божий» свідчить про те, що це є місто, засновником і будівничим якого є Господь Ісус! Цим воно славне [12]. Воно не з каменю чи бетону, дерева, а з плоті і крові, тобто це люди, але обов'язково праведні – ті, що довіряють Богові: «а праведний житиме вірою» [2]. Дуалістичні вершини двох міст, які представив перед нами історик-богослов V століття: «міста Божого» та «міста людського», що за своєю природою є для нас духовними спорудами [2]. Їхніх столиць не знайти на жодній мапі світу, але, спостерігаючи за поведінкою та мовою жителів цих «мегаполісів», можна визначити, до якого «граду» чи «міста» належить людина – або до небесного Єрусалиму, чи земного [2]. Фундаментами вище згаданих міст є: 1) любов до Бога (жителів «міста Божого»); 2) любов до себе (жителів «міста людського») [15].

Важливо визначити систему координат, в яких існують вище згадані міста. Спробуймо уявити темну пору доби – ви спускаєтесь з гори, а перед вами розкинулось місто, яке виблискує ліхтарями, вогнями, світлом авт. І, звісно, що така картина не може не зачаровувати. То так само і «Град Божий» світиться добрими справами його жителів, чеснотами, і не ради слави своєї, а свого Градоначальника: «отак ваше світло нехай світить перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла та прославляли Отця вашого Небесного» [1, с. 1071]. Проте, варто зазначити, що описувані Аврелієм Августином міста, є антагоністами за своєю природою. Місто людське протиставлене місту Божому. Але чим темніша ніч, тим яскравіше сяє місто Боже, яке наче сонце, поширює

свої промені при дотику з містом людським. Місто людське – це гульня, яка супроводжується п'янством, розпустою, заздрощами та іншими гріхами. «Град Божий» – це люди, в яких характер Христа є відображенням їхнього християнського світогляду. Головне в християнському світогляді Аврелія Августина – це кінцева доля цих двох міст, гідно з якою праведники підуть у вічне життя, а ті, котрі зло чинили – на вічну загибель.

Чому Боже провидіння було саме таким по відношенню до «Граду Божого»? Одна з версій полягає в тому, що жителі міста Божого любили Бога, а Бог береже усіх тих хто любить Його. Ще до падіння Риму церква поширювала вчення Ісуса серед варварів [3, с. 96] і це безсумнівно вплинуло на серця загарбників, які при нападі дарували їм життя. Не тільки місто Боже рятувалося від жорстокості варварів, але завдяки церкві були врятовані і містяни, які вдавали хоч і лицемірно себе за християн [2]. Це ще не був той час коли «Град Божий» повинен був досягнути свого кульмінаційного апогею – переселення у вічне блаженство [22].

Існує низка простих причин, що сприяли спасінню християнської церкви від смерті у війні, а саме: любов до Бога жителів міста Божого; поширення благої звістки, що привело до навернення варварських племен в християнство; турботою «Граду Божого» про «місто людське»; «Град Божий ще на землі».

В «Градї Божому» залишається головна зброя масового збереження це його «любов до Бога», адже Творець береже всіх хто любить Його. До прикладу можна пригадати загибель Содому та Гоморри, які були яскравим прикладом «міста людського», адже напередодні їхнього знищення Богом, за ці міста заступався в молитві один із жителів «Граду Божого». І сказав Авраам: Хай не гніває це мого Господа, і нехай я скажу тільки разу цього: Може десять там знайдеться? А Господь відказав: Не знищу й ради десятиох [1, с. 27]. А починав Авраам з п'ятдесяти, проте, на жаль і п'ять праведників не знайшлося. Це і є один із прикладів того, як «Град Божий» може турбуватися про «місто людське».

Град Божий знаходиться немов би в полоні серед міста людського, але одним із його завдань є дбати про спокій міста людського та молитися за нього до Господа аж до того часу, поки за ним прийде Його Градоначальник.

Важливим аспектом праці Аврелія Августина є розумінням страждань як таких, що роблять жителів «Граду Божого» кращими для вічності, де святі не тільки насолоджуватимуться вічним життям, але і отримають нетлінні нагороди за збережену вірність, не тільки в добрі часи, але і в злі.

Згідно з працею Аврелія Августина, «Град Божий» теж зазнавав страждань, разом із містом людським. Під час завоювання Риму не всі варвари були християнами і не всі жителі «Граду Божого» були врятовані фізично, але історик у цьому вбачає те, що смерті зазнає кожен з нас часу призначеного і боятися потрібно не смерті фізичної, а духовної, що приведе жителів «міста людського» в місце вічних мук. Тому, якщо смерть фізична досягала представників народу Божого, то значить, що місія на землі скінчилася і вони відходять до кращого світу. Коли Боже справедливе провидіння допускає страждання і для своїх дітей, то воно служить немов «горнило для срібла», яке очищає його від домішок, оскільки всіляке страждання, яке торкається не без дозволу Бога людини Божої корисне для останньої тим, що робить її кращою [2]. Ще більше уподібнюється вона Господу, тим кращою вона стає. Слід враховувати, що страждання міста Божого від міста людського – це один із самих дієвих способів надбання громадянства в «Градї Божому» жителями «міста людського», бо як писав ще один з отців церкви Тертуліан, що «кров мучеників є насінням церкви» [29].

Якщо ми ще бачимо біля себе людей, які люблять Бога, довіряють Йому, чекають і вихваляють Його скорий прихід, навіть і у важких обставинах, часто спричинених негативним ставленням до них «міста людського», але при цьому не втрачають радості, а навпаки, намагаються дбати про їхній спокій та молитися, щоб ті стали «Градом Божим», то знаймо, що «Град Божий» ще на землі.

Через споглядання та висвітлення історично-філософського контексту Граду Божого, стає очевидним християнський світогляд автора. Його праця стала рятівною силою для багатьох жителів та сприяла їхньому порятунку. Міста, описані Аврелієм Августиним у його праці, є антагоністами за своєю природою. Фундаментами описаних міст є любов до Бога жителів «міста Божого» і любов до себе (жителів «міста людського»).

Головне в християнському світогляді Августина – це кінцева доля цих двох міст. Чи правильно буде сказати: «кінцева доля цих міст», якщо ми маємо на увазі – кінцева в контексті життя земного, але і це буде неправильним по відношенню до «Граду Божого», адже вона має початок, та не має закінчення і початок «Граду Божого», або краще сказати людини в цьому Граді, відбувається через те, що одного разу Син Божий став Людиною і, при цьому залишився Богом, одночасно прийнявши таким чином посередництво між Богом Отцем та людиною, щоб ми всі «спочатку жителі міста людського» могли перейти через цей перекинутий для нас міст в «Град Божий» [13], і далі йти дорогою, якою є Ісус, як Єдиний шлях в місто Боже. І ось ми вже в «Градї Божому», що далі? А далі невимовна та славна радість від спасіння, яке отримала душа, тремтіння від пізнання Того, Хто був від початку, прагнення діалогу з незбагненим «ТИ», для Якого не існує меж. Коли ми в Граді Божому, то немає страху перед другою смертю – озером вогняним [1, с. 1375]. А навпаки, ми мріємо про нове небо і нову землю, де речі минулі земні не прийдуть вже на згадку, де смерті вже не буде, і сліз, та горя, ніякого прокляття більше не буде, а всі народи, держави пройдуть, впадуть і мертві праведні воскреснуть, а ті, які дочекаються другого пришествя Ісуса Христа будуть підхоплені вмить, як оком змигнути, разом з воскреслими праведниками на зустріч з Ісусом на хмарах [1, с. 1313], [1, с. 1375], щоб мати на небесах найблагословеннішу подію, яка названа весільна вечеря Агнця, в якій церква Ісуса Христа, як наречена буде мати шлюб із Своїм Нареченим. Вся суть блаженства міста Божого описана прикладом найрадіснішої події на землі [1, с. 1373], яка полягає в тому, що тоді приймуть царство над усією землею святі

Всевишнього, Його «Град Божий» [23]. Щодо визначних місць «Граду Божого», то неможливо з усіма ними ознайомитися, бо цілу вічність жителі «Граду Божого» будуть пізнавати добрість Бога Отця до них, а підтвердженням цьому є такі Слова: «Бог же багатий на милосердя, через Свою превелику любов, що нею Він нас полюбив, і нас, що мертві були через прогріхи, оживив разом із Христом, спасенні ви благодаттю, – і разом із Ним воскресив, і разом із Ним посадив на небесних місцях у Христі Ісусі, щоб у наступних віках показати безмірне багатство благодаті Своєї в доброті до нас у Христі Ісусі [1, с. 13]. І з цього ми бачимо, що найбільшим благословенням серед усіх подарунків, які випали для «Граду Божого» є превелика любов Бога до нього та добрість, якими «Град Божий» буде вічно насолоджуватися. От до якого місця подарований квиток для «Граду Божого» та прокладено чіткий маршрут, подібний до того, який запропонували народу Ізраїлю. Їм, через Мойсея, було обіцяно, що замість ярма рабства, вони отримають землю обітовану, яка текла молоком та медом, де для них були вже збудовані будинки, плодові дерева насаженні, родючі поля, та щасливе життя в радості з їхніми сім'ями, і що саме головне, Живий Бог став їхнім Богом і заприсягнув жити з ними [1, с. 77]. Так само, як Ізраїль отримав обітницю прийти у Землю Обітовану, так і «Граду Божому» потрібно було вірити Богу [23]. І стає зрозумілим що, якщо віра була початком подорожі, то вона має бути і під час подорожі і, що важливо, в кінці земної подорожі [2]. Шістсот тисяч чоловіків, не рахуючи жінок та дітей, які вийшли з Єгипетського рабства в напрямку землі обітваної, а увійшло з тих, хто вийшов, тільки двоє [1, с.1329]. А решта не змогли увійти через невірство. Адже Господь, визволивши людей від землі Єгипетської, згодом вигубив тих, хто не вірував. Цей приклад служить для «Граду Божого» як попередження про те, що і з ними такого не відбулося, тому важливо боротися за віру [1, с.1355]. Бо існує небезпека того, що можна повернутися в стан «міста людського». Через це потрібно дуже уважно розглянути питання віри як такої, оскільки в часи написання «Граду Божого» існувала одна вселенська церква, яка була цілісною, неподільною аж до 1054 року, коли відбувся розподіл на західну і

східну [29, с. 150], а поділ на протестантські конфесії відбувся в 16 столітті [29, с. 221]. Через це ми сміливо можемо стверджувати, що віра є одна, і не ділиться на західний або східний обряд, на міжконфесійну чи протестантську. Єдина віра потрібна для «Граду Божого», щоб зберегти його блаженний статус. І якраз тоді, коли Син Людський прийде вдруге, чи Він на землі знайде віру [1, с.1167]. Перше, на чому ґрунтується віра, це – рішення, тобто готовність робити те, що каже Бог. Візьмемо до прикладу праотця всіх віруючих Авраама, якого одного разу Бог покликав на місце, яке він мав прийняти як спадок. Авраам послухався та й пішов, не відаючи куди йде [31, с.16]. Тобто, у нього було рішення і готовність послухати Голосу Божого і він це зробив.

Також віра повинна мати підставу, якою є знання Слова Божого: «Тож віра від слухання, а слухання через Слово Христове» [1, с. 1262]. Цим знанням для нас є Божі обітниці. До прикладу, візьмемо ще одного великого жителя «Граду Божого», який жив вірою. Отримавши відкриття від Бога, що буде потоп, а на той час, на землю не падав дощ, він вірить, що землю затопить, та починає будувати ковчег, і як наслідок, рятує себе та весь свій дім від загибелі. Він отримав Боже підтвердження, тобто підставу і покладався вже не на свої знання, а на обітницю Бога [31, с. 17]. Наступною складовою віри є довіра, і її часто можуть плутати з відчуттями або інтуїцією чи внутрішнім голосом, але це не про довіру, оскільки довіра – це коли ти не сумніваєшся в тому, що тобі пообіцяли, і якщо в контексті віри розважати, то ми довіряємо Богу, який заслуговує нашої довіри, бо ніколи не давав приводу сумніватися в його слова і обіцянках [1, с.1324], а пообіцяв вічне життя для «Граду Божого» [1, с.1276] [23].

Віра передбачає вірність, а вона може бути в нас такою, коли ми будемо споглядати вірність Бога нам, адже Він сам Себе називає вірним Богом, тому коли жителі «Граду Божого» зазнаватимуть спокус зі сторони інших людей «міста Людського» чи диявола, то вірність Бога проявиться в тому, що Він не допустить нам бути спокушеними понад наші фізичні сили, а при спокусах подасть полегшення для того, щоб їх знести [1, с. 1276]. Людина настільки

вірять Богові наскільки, є сама вірна Йому та людям [31, с. 19]. Без чого віра не може бути вірою, то це без доказу мається на увазі, коли я роблю те чого вимагає Бог, то наразі це і служить доказом віри, або це стосується того, що необхідно зробити щоб отримати обіцяне Богом. Ось як це виглядає – Мойсей відрікається від престолу в Єгипті заради того, щоб вести євреїв в обіцяну землю, до цього його покликав Бог і це є якраз доказом того, що він вірить Богові і доказом були його справи. Він хотів краще страждати з «Градом Божим», аніж мати дочасну гріховну потіху «міста людського» [1, с.1336].

Як це може виглядати в граді Божому та стосуватися його збереження на його шляху? Візьмемо до прикладу історичну подію, пов'язану із завоюванням Риму варварами, в якому відбуваються жахливі події, гинуть чоловіки, жінки, діти, невимовний страх опановує серця більшості людей, кожен молиться до своїх богів, християни в базиліках апостолів волають про захист до Ісуса Христа і раптом хтось з віруючих зачитує із книги псалмів: «Господь береже тих усіх хто любить Його, а безбожних усіх Він понищить» [1, с.706]. І після почутого церква тішиться прийнятим рішенням, бо вона любить Бога, бо в цьому і є головна ознака міста Божого. Були й такі, які калялися і приймали рішення любити Бога, сповідуючись перед Ісусом за те, що раніше ненавиділи Його, і у найскладніший час свого життя давали важливу обітницю Богу любити його. І ось вони вже мають підставу, обітницю, яка є для них немов китвиця для корабля під час шторму, і вони міцно, невидимо довіряють цим Словам: «Господь береже усіх хто любить Його», а в глибині душі дехто з них уже готується до переходу і до зустрічі з Ісусом на небі, згадуючи Стефана, диякона єрусалимської церкви, якого побили камінням, проте який у ці важкі останні хвилини земного життя бачить Ісуса, Який зустрічає свого слугу підвівшись [1, с.1222]. Так виглядає досконале збереження тих, хто любить Його від другої смерті, якої потрібно боятися, а не багатьох смертей [2]. Все, що залишається християнам Риму, це довіритися Богові і Його Словам, що вони власне і роблять, молячись про те, щоб залишитися вірними для їхнього

Спасителя. І сталося Боже диво, яке полягало в тому, що всіх, кого знайшли в місцях молитви було помилувано.

Ось доказ віри християн, вони робили те, що сказав Бог, любили Його і наслідком цього прийшло здійснення в їхньому житті того, що Бог пообіцяв, він їх зберіг. Після цього «Град Божий ще більше полюбив Бога». Стає зрозумілим, що їхня віра стала тією дієвою силою, яка примножила в них любов до Бога та людей.

«Град Божий» є прикладом для жителів України і надією на збереження від безжалісного, лютого ворога, який подібно варварам вдерся до нашої країни. На нашу думку, Бог може захистити, якщо «Град Божий» перегляне рівень своєї віри та любові до Бога, Ісуса Христа. Церкві слід переглянути свою любов до Бога. Є надія для тих українців, які ще не належать до «Граду Божого» стати частиною міста Божого, жителями міста, яке не зруйнується в віках. Варто задуматися: «Рим пав», всі гордовиті країни, які підіймалися, щоб насильно панувати над іншими народами, також пали і продовжуватимуть падіння, адже противиться Бог гордим [2]. А «Град Божий» незабаром закінчить свою земну подорож, адже головним його жаданням є прихід Божого сина: «Гряди Господи Ісусе» на що у відповідь почує: «Ото незабаром приходжу» [1, с. 1375].

Град Божий володіє надзвичайною зброєю масового збереження, і це – любов до Бога, яка виявляється в любові до граду Божого та міста людського. І подібно до того, як кожна зброя потребує ретельного догляду, особливо перед застосуванням, то для цього вона має бути закріплена за відповідальними особами. Від збільшення кількості українців, які добровільно мобілізуються в ряди Граду Божого, і за якими особисто буде закріплено зброю масового збереження, тобто «любов до Бога», за умови, що вони будуть її підтримувати в належному стані, то Всемогутній Творець швидше заступиться за Україну, бо Він береже усіх тих, усіх хто Його любить, а коли навіть і трапиться перша смерть, то це досконале збереження від усіх земних страждань і переселення в царство Боже, яке Він пообіцяв усім тим, хто любить Його.

2.2. Характеристика міста людського у доробку Аврелія Августина

У чотирнадцятій книзі Аврелія Августина йдеться про «град людський». Цей твір охоплює всі сторони людської гріховності, яка бере свій початок з днів Адама та Єви. У книзі йдеться про непокору першої людини, про життя плотське, про спонування до гріха, про життя за людиною, про якість людської волі, про злу волю, про властивості двох градусів, земного і небесного.

Варто зауважити, що корені міста людського походять із непокори першої людини, яка порушила заповідь Бога в раю. Перші люди скоїли такий великий злочин, внаслідок їхньої дії змінилася в гірший бік і сама людська природа, яка почала передаватися потомству із покоління в покоління. Августин зазначає, що попри безліч численних народів, які живуть на землі, і кожен за особливими статутами й звичаями, відрізняються один від одного розмаїттям мов, зброї, обладнання, одягу, тим не менш, існувало завжди не більш ніж два роди людського спілкування, які він назвав двома градами. Один із них складається з людей, які бажають жити у світі тільки по плоті, а інший – з тих, хто бажає жити також і по духу. І що важливо у даному контексті, то це те, що кожен із градусів домагається свого, і, відповідно, кожен живе у відповідному світі [15].

Життя плотське притаманне місту людському. У праці Аврелія Августина розділ два присвячений життю плотському, під яким він розуміє життя, що складається з пороків не тільки тілесних, але й душевних. Варто зазначити, що Божественне Писання вживає слово «плоть» у різних місцях і у різному значенні, проте нас цікавить ідея, що значить жити по плоті, що, на думку Аврелія Августина є злом, хоча сама природа плоті і не є злом.

Тому, на нашу думку, доречно буде розглянути відоме місце з послання апостола Павла до Галатів, у якому він зазначає: «Діла плотські відомі: це – перелюб, блуд, нечистота, непотрібство, ідолослужіння, чародійство, ворожнеча, чвари, заздрість, гнів, розбрат, незгоди (спокуси), єресі, ненависть, вбивства, пияцтво, безчинство і тому подібне. Попереджаю вас, як і раніше попереджав, що ті, хто так роблять, Царства Божого не успадкують» [1, с.1297].

Це місце апостольського послання пояснює, що означає жити по плоті. Між справами плоті, які апостол засудив, ми знаходимо не тільки такі, що відносяться до задоволень плоті, якими є: блуд, нечистота, перелюб, розпуста, свавілля, але й такі, що демонструють пороки душі, які не притаманні тілесним втіхам. Це – служіння, що здійснюється ідолам, серед яких – чари, ворожнеча, сварки, заздрість, гнів, чвари, єресі тощо. Місто людське – це люди, які не хочуть мати Бога в пізнанні, і як наслідок, Бог їх видав на розум перевернений, вони повні всякої неправди, лукавства, зажерливості, злоби, повні заздрости, убивства, суперечки, омани, лихих звичаїв, обмовники, наклепники, ненавидять Бога, напасники, чваньки, пишні, винахідники зла, неслухняні батькам, нерозумні, зрадники, не любовні, немилостиві вони навіть знають, що за це Бог буде їх судити, але не перестають це робити і більше того інших заохочують до злих вчинків [1, с.1253,1254]. Місто людське може видавати себе за місто Боже, тобто люди можуть називати себе християнами, а насправді такими не бути, подібно як Римляни під час завоювання Риму в 410 році нашої ери вдавали із себе християни, аби врятуватися з «градом Божим» [2]. В одному із апостольських листів до свого учня в передбаченні другого приходу Ісуса Христа відкривається душевний та тілесний стан людей, які називають себе «градом Божим», але насправді не є такими, бо лицемірно приймають вигляд благочестя і при цьому люблять себе, гроші, пиху свою, якщо це діти, то неслухняні батькам, вони люблять не Бога, а розкоші, для них притаманна любов тільки до себе, ненавидять робити добро, зрадники, нахабні, бундючні, не хочуть прийти до правди [1, с.1323]. Це як пшениця на току, яка знаходиться разом з половиною, але під час перевиювання розділяються. Теж саме Господь зробить з «містом людським», на відміну від «міста Божого». Цю думку підтверджує Біблія: «У руці своїй має віялку і перечистить свій тік, пшеницю збере до засіків, а половику попалить в огні негасимім»[1, с.1069]. Егоїзм жителів «міста людського» переріс у ненависть до Бога, а бажання слави від людей перетворилося на зневагу до Бога.

Гріх, на думку Аврелія Августина, є злочином. Августин стверджує, що всякий гріх є брехня. Бо гріх буває з тієї волі, з якої ми бажаємо, щоб нам було добре, або не бажаємо, щоб нам було погано. І гріх увійшов у людину через непослух Адама і Єви, що є порушенням волі Творця, і це трапилося лише вчинок, який призвів до таких наслідків. Але ми знаємо, що це був плід з дерева пізнання добра та зла [1, с.11]. Якщо за таку дію Бог лишив перших людей раю, то яка величина гріха відкривається в неслухняності. Люди народжують неслухняних нащадків, які з кожним новим поколінням стають гіршими, а вже після вигнання перших людей з раю відбувається перше на землі вбивство [1, с.12], причиною якого став гріх. Після цього люди розділяються на два полюси, один південний, сонячний та приємний, а інший – північний, холодний, де не хочеться знаходитися, щось на шталт того, що відбулося з людством, яке в більшості своїй є «містом людським», а не Божим, тобто одна частина прагне жити за тілом, а інша за духом [15]. Головною ознакою цього міста є непослух Творцю, і це нагадує одяг, який просто вріс в людину, як татуювання на тілі подібно до шкіра мурина та плям пантери, які є незмінними [1, с. 569]. Так і життя «міста людського» полягає в зовнішній гріховності. Августин продовжує: але гірше не те, що зовні, а те, що всередині: «... згрішили сини мої і зневажили Бога в серці своїм» [1, с.569]. Ось чим жахливий непослух Богу, бо тим людина зневажає Творця. Адже першим, хто вчинив непослух, це був диавол, і коли людина, або «місто людське» живе за людиною, а не по Богові як «Град Божий», тоді вона подібна до диавола [15].

Життя за людиною, на думку Августина Блаженного, подібне до диавола, оскільки людина живе не за Богом, вона подібна до диавола. А жити за диаволом означає не устояти в істині, не говорити істину від Бога, а говорити брехню від себе. І такий підхід є сутністю міста людського, про яке і йдеться в роботі Аврелія Августина. Невірність Богу, жителі міста людського називають своєю істиною, порушуючи вірність Богу і Його істині. І коли така людина, як житель міста людського, живе сама по собі, тобто по людині, а не по Богу, то вона, безсумнівно, живе по брехні. І це не тому, що сама людина – брехня,

абсолютно ні. Принагідно варто зауважити, що Августин вважає, що Творцем людини є Бог, Який, у жодному разі, не є винуватцем і творцем брехні, тому що людина створена правильно за умови, щоб вона жила не за собою самою, а за Тим, Ким створена, тобто виконувала волю Богу, а не свою [15]. А жити не так, як людина була створена, не за подобою і образом Божим, якраз і є неправдою і сутністю і способом життя граду людського.

Згідно з працею Аврелія Августина, утворилися два різні й протилежні одне одному гради, в одному жителі стали жити по плоті, а в іншому – по духу. І ці два гради утворилися тому, що одні живуть за людиною, а інші за Богом, як зазначає філософ. Підтвердження цієї ідеї знаходимо у Біблії, у посланні Апостол до Коринфян, в якому той говорить: «Якщо між вами заздрощі, суперечки і незгоди, то хіба ви не плотські? і чи не за людським звичаєм живете?» [1, с. 1270]. Жити за людиною, як те розуміє Аврелій Августин означає, чинити по-людськи, тобто бути плотським, а під плоттю, тобто під частиною людини, він має на увазі всю людину. У вище згаданій праці філософ називає тих же самих плотських людей, тобто жителів граду людського душевними. Плоть як частина людини, позначає ціле, тобто всю людину.

Аврелій Августин описує жителів «міста людського» тілесними, такі люди живуть у сварках, заздрощах, незгодах [15]. Характеристика «міста людського» – це гордість, яка гірша за неслухняність, бо виправдовує себе та звинувачує іншого, а це є порушення Божої заповіді. Ті, які живуть за людиною, а не за Богом, на жаль – духовно мертві, та з часом помруть і фізично, а душею потраплять до пекла, а вже після другого воскресіння приймуть суд перед великим білим престолом та навіки будуть вкинуті в озеро вогняне. Головною характеристикою «міста людського» є любов до себе, мається на увазі егоїзм [29, с. 117]. Варто зауважити, що якщо Градоначальником «міста Божого є Ісус», то начальником «міста людського є диявол» [1, с.1299]. Про це йдеться в Біблії: «І вас, що мертві були через ваші провини і гріхи, в яких ви колись проживали, за звичаєм віку цього, за волею князя, що панує в повітрі, духа, що працює тепер у неслухняних». Слід зауважити, що в Аврамовому насінні, Яким

є Христос, благословляться всі племена, якщо приймуть Ісуса, а інші, які формують «місто людське» підуть проклятими у вічний вогонь [1, с.1103], бо за свого приходу Ісус судитиме живих та мертвих [21]. Тут Аврелій Августин зазначає, що живі – це «Град Божий», а мертві – це «місто людське».

Про злу волю. Не менш важливим аспектом життя жителів граду людського є питання про злу волю, яка є причиною гріхів. Августин, з цього приводу пише, що якщо воля людини є хибною, то будуть хибними і її дії, а якщо ж її воля є доброю, то і її дії будуть добрими, тобто похвальними. Воля ж притаманна всім людям, навіть більше того, всі вони – не що інше, як воля [15]. На думку Аврелія Августина, пристрасне бажання і радість є виявленням волі, страх і смуток – це та ж сама воля. Тому людині, яка живе за Богом, а не за людиною, належить бути любителем добра, і ненавидіти зло. Людина, до гріхопадіння, за своєю природою не була злою, а якщо є злою, що ми спостерігаємо у сучасних умовах, то це трапилось внаслідок пороку (за словами Аврелія Августина). І це є типовим для жителів граду людського. А той, хто живе по Богу, повинен мати правильну ненависть до зла. Аврелій Августин переконаний, що християнин не повинен заради пороку ненавидіти людину, так само як і не повинен любити порок заради людини. Проте, він повинен ненавидіти порок, тобто гріх, а людину – любити.

Підґрунтям злої справи, як вважає Аврелій Августин є зла воля, тобто жителі граду людського не дійшли б до злої справи, якби цьому не передувала їхня зла воля. А початок же злої волі – це гордість. Гордість є не чим іншим, як прагненням до хибного піднесення, яке полягає в тому, що душа, залишивши Бога, намагається стати таким богом для себе. І це є основою граду людського. Це трапляється, коли людина починає надмірно подобатися сама собі, ухиляючись від Бога, якого вона має любити більше, ніж саму себе. Ухилення ж від цієї любові – є ухиленням добровільним і свідомим. Коли б її воля залишилася б твердою і непорушною у любові до Бога, то вона не відвернулася б від Нього, щоб милуватися собою. І як наслідок, Єва б тоді не повірила змію, а Адам не віддав би перевагу пропозиції дружини перед волею Божою.

Очевидний гріх полягав у тому, що Бог заборонив робити, і диявол не зміг би звабити людину, якби не опанувало людиною вдоволення собою. Тому-то і сподобалося Єві, а згодом і Адаму почуті слова: «Будете як боги» [1, с. 11].

Жителі граду людського залишили Бога і ухилитися до себе, тобто наблизилися до нікчемності. А насправді, необхідно мати в серці любов, але не до самого себе, що є вірною ознакою гордості, а до Господа, що є ознакою слухняності, яка належить тільки смиренним. І на думку Аврелія Августина, у смиренні є щось таке, що дивовижним чином підносить серце, в той час як у гордині є щось, що серце принижує. Таким чином, як зазначає філософ, смирення підносить, а зверхність – тягне донизу, бо смирення робить покірним вищому, тобто Богові, а зверхність, відпадаючи від височини, принижує [15].

У книзі 14 Аврелій Августин зазначає, що два гради створені двома родами любові, земний – любов'ю до себе, що спричинило до презирства до Бога, а небесний – любов'ю до Бога, наслідком якого стало до презирства до себе. Місто людське віддає славу самому собі, а місто Боже – віддає славу і шану Господу. І така позиція узгоджується зі Біблією: «Ти ж, Господи... слава моя, Ти возносиш голову мою» [1, с. 609].

У граді людському править похіть панування, мається на увазі, що там править сатана. Жителі цього міста, які могли пізнати Бога, «не прославили Його, як Бога, і не подякували, а заметушилися в своїх мудруваннях, і затьмарилось нерозумне їхнє серце; називаючи себе мудрими» (тобто, під впливом впливу звеличення), «Вони Божу правду замінили на неправду, і честь віддавали, і служили створінню більш, як Творцеві, що благословенний навіки, амінь» [1, с. 1253].

Отже, град людський сповнений гріха, неправди і нечистоти. Підґрунтям дій і думок жителів цього граду є егоїзм. Жителі граду людського схильні до гріха, живуть за людиною, а не за Богом.

Якщо Начальником міста Божого є Син Божий, то начальником міста людського є диявол.

Бог береже Град Божий, бо той любить Його, а місто людське Він понищить, бо безбожність є головним способом їхнього життя

2.3. Порівняльний аналіз двох міст

Два міста – протилежні за своєю сутністю, оскільки мають різні цілі та завдання. Подана нижче таблиця ілюструє кардинальні відмінності двох міст – міста Божого та міста людського.

**Таблиця 1. Порівняльний аналіз двох міст за книгою Аврелія
Августина**

№ п/п	Місто Боже	Місто людське
1.	Живе вірою в майбутнє вічне життя	Не вірить, а живе ради своєї користі
2.	Прославляє Бога	Прославляє себе
3.	Служить іншим любов'ю	Егоїстично любить тільки себе
4.	Духовні люди, які прийняли Святого Духа	Люди, які духовно мертві
5.	За мудрість має благочестя	За мудрість має пихатість та гордість
6.	Не служить ідолам	Служить ідолам
7.	Має добру волю	Має злу волю
8.	Любить ближнього	Любов до себе є головним законом
9.	Має тільки Одного посередника між Богом та людиною	Не має посередника
10.	Жити за Богом – жити за істиною	Живе за дияволом
11.	Посудина милосердя	Посудина гніву
12.	Любить Бога	Ненавидить Бога

13.	Веде війну з містом людським	Веде війну проти міста Божого
14.	Твориться благодаттю Божою	Твориться сатаною
15.	Перемагає у спокусах та випробуваннях	Перебуває у полоні спокус гріха та гордині
16.	Має частку у першому воскресінні	Воскресне в другому воскресінні та зазнає другої смерті
17.	Шукає того, що в горі, де Сидить Христос	Думає тільки про те, що на землі
18.	Служить Богу	Служить тільки собі та своїм бажанням

Подана вище Таблиця 1 принагідно демонструє наскільки різючими є відмінності двох міст, міста Божого і міста людського. Місто Боже живе вірою в майбутнє вічне життя, і в те, що коли воно прийде то правда все ж таки, запанує над неправдою, впевнене у своїй беззаперечній перемозі над містом людським, та над другою смертю [2]. Місто людське не вірить у Бога, а живе ради своєї користі і тільки ради земного блага, а його жителі навіть не хочуть розмірковувати про небесне. Це призводить до того, що у ситуаціях, коли це вигідно, вони можуть лицемірно видавати себе за праведних [2].

Місто Боже прославляє Бога у всьому, про що думає чи робить прославляє Бога, маючи в цьому суддею для себе своє сумління [15]. Місто людське, на противагу Божому, прославляє себе у всьому про, що думає чи робить, і в цьому жителі цього міста прославляють свою пиху, вважаючи при цьому суддею для себе думку людей, а не Бога[2; 15].

Місто Боже служить іншим любов'ю. Підтвердженням цієї думки є той факт, що християни прийняли римлян під свій захист під час нападу варварів та поширюючи добру новину серед язичників таким чином [2]. Місто людське егоїстично любить тільки себе настільки, що його жителі зненавиділи Бога [15], вважаючи Його винним у всіх їхніх негараздах.

Місто Боже стоїть на духовній основі, а духовність є їхнім щитом і опорою. Люди (жителі міста Божого), які народилися духовно, прийняли Святого Духа і, як наслідок, отримали здатність жити не за людиною, а за Богом. Місто людське, на відміну від міста Божого, є мертвими. А духовно мертві люди не перебувають з Богом, бо Він покинув їх через їхні вчинки, гріхи і небажання бути дітьми Божими [14].

Місто Боже за мудрість має благочестя, яке правильно шанує істинного Бога, розуміє важливість благочестя та його наслідків для теперішнього і кращого майбутнього [15]. А благочестя – це правдиве шанування Бога, тому його ціль – навчити християн правильно служити Богу, істині із задоволенням, а не з корисливих мотивів. На жаль, місто людське за мудрість має пихатість та гордість, жителі цього міста хваляться собою, тобто вихваляють лише себе. Навіть якщо і роблять добрі справи для когось, то в цьому також хоче отримати свою славу.

Жителі міста Божого не служать ідолам, оскільки вони – християни, люди віруючі, як вірять в істинного Бога. Вони не служать іншим божкам, крім Бога живого, і свідченням цього стало їхнє спасіння їхніх тіл при завоювання Риму. Місто людське служать ідолам. А ті римляни, які вціліли після нападу варварів, забули про милість Бога до них у хвилину випробувань, вони не прославили Ісуса, а прославляли римських божків, бо, на їхню думку, мовляв ми їх залишили і нас наздогнала біда [2].

Жителям міста Божого притаманна добра воля, згідно з якою, жителі міста Божого обирають добре, а через поведінку такої людини можна побачити якою волею вона керується при виборі. Місто людське, на противагу місту Божому, має злу волю, згідно з якою обирає зло, подібно до того, як перші люди обрали зло замість добра в Едемському саду.

Місто Боже стоїть на підвалинах любові. Це – любов до Бога і до людей, проте Аврелій Августин описує любов жителів міста божого до Бога. Наслідком такої любові є любов до ближнього, яка є головним законом граду Божого, бо неможливо любити Бога, якого не бачиш і при цьому ненавидіти

брата якого бачиш [15]. Місто людське відкинуло любов до Бога і замінило її на любов до себе, що стало головним законом граду людського [15].

Місто Боже має тільки Одного посередника між Богом та людиною і цим посередником є Ісус. Людина за природою – грішна, тому вона не може бути посередником між Богом і людиною. Через це таким посередник повинен бути і людиною і Богом. І таким посередником став Ісус Христос [10]. Місто людське є повністю зосередженим на тимчасовому мирі, на людській славі. А якщо люди шукають славу для себе, то Бог зникає з їхнього життя, тобто вони Бога замінюють собою [15].

Аврелій Августин наголошує, що жителі міста Божого віддані Богу, вони живуть за Богом, а це означає жити за істиною, тобто за Божим Словом, бо Він Є і дорогою, істиною і життям [15]. Місто людське живе за своїми пожадливостями, тобто жителі цього міста відкинули Бога, і почали жити за дияволом. Це означає, що вони не встояли в істині, не прийняли істину від Бога, і замінили істину брехнею, тобто почали говорити брехню від себе [15].

Місто Боже є посудиною милосердя, яка призначена на життя, і також посудом для честі [16]. Християни є посудом, обраним Богом на спасіння, які не зазнають кари за гріхи. Місто людське перетворилось на посудину гніву, яка призначена на смерть, також посудом на нечесть [16].

Жителі міста Божого люблять Бога настільки, що така любов привела до ненависті свого егоїзму. У цій любові вони служать один одному. І це є істинною ознакою міста Божого. Цю думку підтверджує Біблія: По тому пізнають, що ви учні мої, якщо матимете любов між собою [1, с. 1201]. Місто людське ненавидить Бога й у всьому противиться Йому, бо в найкращих людях любить своє панування [15].

Місто Боже веде війну з містом людським, в якій не губить душі людські, а навпаки, прагне їхнього спасіння. А для цього місто Боже бажає замінити гріховні положення міста людського на положення міста Божого. Бо, як зазначено в Біблії: Бо Бог не прагне смерті грішника, а тому, щоб грішник покався і жив [1, с. 943]. Місто людське веде війну проти міста Божого, що

виявляється в ненависті до нього і до християн та звинуваченні у падінні Риму, в історичному контексті [2]. Рим впав під навалом варварів, і римляни, жителі міста людського поклали провину за цю подію на християн і на Бога.

Місто Боже твориться благодаттю Божою, тобто це не від людських зусиль, а силою Бога, подібно тому як Сара народила Ісаака від Авраама тоді, коли по людськи, неможливо було це зробити, проте для Бога немає нічого неможливого, тому за обітницею Бога, Сара народила сина і це стало праобразом міста Божого, яке не власними зусиллями стає тим ким воно є, а зусиллями Бога [16]. Місто людське так далеко стоїть від Бога, що воно вже твориться сатаною, який названий богом світу цього [1. с.1286] і який став богом для жителів міста людського.

Попри труднощі, місто Боже перемагає у спокусах та випробуваннях. А розуміння того, що таке спокуса та випробування якраз і приходить до жителів міста Божого. Важливим аспектом життя в місті Божому є перенесення випробувань, і це і є важливою ознакою перебування в місті Божому [20]. На відміну від міста Божого, місто людське програє у двобої з дияволом, і, як наслідок, опиняється у полоні спокус гріха та гордині, подібно тому, як Каїн, думки і справи якого були лукаві, втратив благословення Боже, на відміну від Авеля, вчинки якого були праведні [16].

Місто Боже матиме частку у першому воскресінні. Ті, які духовно вже воскресли, почувши голос Божого сина і зберігаючи відданість Тому, Хто за них помер і воскрес, воскреснуть і тілесно, тільки не на суд, а для вічного блаженства [21]. Місто людське, воскресне в другому воскресінні та зазнає другої смерті, що є озером вогняним [2]. Це буде суд над грішниками, де кожен прийме покарання згідно свого земного життя.

Місто Боже шукає Божого. Жителі цього міста думають про Бога і шукають того, що вгорі, де Сидить Христос, бо життя міста Божого на небесах, мріють не про земну, а небесну країну, де вже не буде спокус [21]. Місто людське думає тільки про те, що на землі, подібно до Каїна, який збудував місто (земне), що символізує земне життя [16].

Жителі міста Божого служать Богу і, як наслідок, матимуть великі нагороди від Бога за служіння для Нього. Тут не йдеться про спасіння, бо спасіння - це Божий подарунок, а плата за вірність [21]. Місто людське служить тільки собі та своїм бажанням, вони живуть за бажаннями тіла та душі, які єдині у своїх пожадливих бажаннях, і, звісно, що вони не живуть так, щоб жити у майбутньому вічному [15].

Отже, існує два різних за природою та способом життя міста, одне праведне – повне виконання християнських чеснот, а інше безбожне – далеке від виконання заповідей Христових. І як наслідок такого підходу, існує два способи життя з двома кульмінаційними продовженнями у вічності. Праведники, жителі граду Божого, як сонце засяють у царстві свого Отця. А ті, хто не знехтував праведністю, як життєвим пріоритетом, будуть у вічних наругах.

2.4. Зв'язок праці Аврелія Августина з Біблією

Дослідження праці Аврелія Августина свідчить про його знання Біблії. У праці «Град Божий» виявлено чимало покликань на книги Старого і Нового Заповіту. Такий підхід підтверджує думку про те, що Святе Письмо відігравало важливу роль у формуванні світогляду та власне особистості філософа.

Коли ми говоримо про град Божий як відображення християнського світогляду Аврелія Августина, то варто звернути увагу на те, що у своїй роботі Аврелій Августин звертається до першоджерела щоб підтвердити істинність своїх думок, і цим першоджерелом є Святе писання як Старого, так і Нового Заповіту. Не випадково історики пишуть, що в період між апостолом Павлом та Мартіном Лютером не було нікого хто міг би порівнятися з його духовністю [29, с. 118]. Але, що до цього, то дуже важливими є слова одного із апостольських послань, в якому він застерігає Град Божий, що коли б вони, тобто апостоли, або навіть ангел з неба зійшов і почав благовістити не те, що Боже Слово пише, то такий нехай буде проклятий [1, с. 1293].

Через це головною мапою, компасом, провідником та орієнтиром для Граду Божого залишається Біблія. Бо якщо ми говоримо «християнський світогляд», а при цьому далеко відступаємо від правди, якою є Слово Боже, то такий світогляд неможливо назвати християнським швидше філософським, еретичним, чого гірше поганським. І до прикладу, так, як будь яку наукову роботу перевіряють на плагіат та доброчесність, використовуючи для цього різні цифрові програми, то і ми дозволимо Святому писанню підтвердити істинність Граду Божого Аврелія Августина як його християнського світогляду.

І почнемо з того, що, за Аврелієм Августином, світ рухається лінійно, від створення перших людей та їхнього гріхопадіння до справедливого Божого суду і підтвердження цьому є один із біблійних текстів, який Святий апостол Павло використав у одній зі своїх із промов, в Атенах, в ареопазі. І ось як воно звучало: «Тоді Павло став посередині ареопагу й промовив: Мужі атенські! Із усього я бачу, що ви дуже побожні. Бо, проходячи та оглядаючи святощі ваші, я знайшов також жертівника, що на ньому написано: Незнаному Богові. Ось Того, Кого навмання ви шануєте, Того я проповідую вам. Бог, що створив світ і все, що в ньому, будучи Господом неба й землі, проживає не в храмах, рукою збудованих, і Він не вимагає служіння рук людських, ніби в чомусь Він мав би потребу, бо Сам дає всім і життя, і дихання, і все. І весь людський рід Він з одного створив, щоб замешкати всю поверхню землі, і призначив окреслені доби й границі замешкання їх, щоб Бога шукали вони, чи Його не відчують і не знайдуть, хоч Він недалеко від кожного з нас. Бо ми в Нім живемо, і рухаємось, і існуємо, як і деякі з ваших поетів казали: Навіть рід ми Його! Отож, будучи Божим тим родом, не повинні ми думати, що Божество подібне до золота, або срібла, чи до каменю, твору мистецтва чи людської вигадки. Не зважаючи ж Бог на часи невідомости, ось тепер усім людям наказує, щоб скрізь каялися, бо Він визначив день, коли хоче судити по правді весь світ через Мужа, що Його наперед Він поставив, і Він подав доказ всім, із мертвих Його воскресивши» [1, с. 1236,1237]. В посланні до євреїв апостол пише: «і як людям призначено вмерти один раз потім же суд» [1, с. 1333]. І так ми бачимо вже два тексти із

першоджерела, які є підтвердженням граду Божого як християнського світогляду Аврелія Августина. Але «Град Божий» це не тільки про суд, а також і про те, як його уникнути, і при цьому, отримавши вічне життя разом із усіма жителями Граду Божого:

1. А свідчення це полягає в тому, що Бог дав нам вічне життя, а життя це у сині Його, хто має Сина, той має життя, хто не має Сина Божого, той не має життя, оце написав я до вас, що ви віруєте в ім'я Сина Божого, щоб ви знали, що ви віруючи в Ім'я Божого Сина, маєте вічне життя [1, с. 1353].

2. Так бо Бог полюбив світ, що віддав Сина Свого Однородженого, щоб кожен хто вірує в Нього не загинув, але мав вічне життя. Бо Бог не послав Свого Сина на світ, щоб Він світ засудив, але щоб через Нього світ спасся. Хто вірує в Нього не буде засуджений; хто ж не вірує, – той вже засуджений, що не повірив в Ім'я Однородженого Сина Божого [1, с.1183]. Другою тезою, яку використав Аврелій Августин є теза про сина Божого, тобто Ісуса Христа, який є спасінням для всіх людей. Син Божий, і цю думку постулює Аврелій Августин, прийшов у цей світ для того, щоб спасти всіх людей, на жаль, не всі прийняли Його слово, і не всі увірували.

3. «Поправді, поправді кажу вам: Хто слухає слова Мого, та вірує в Того, Хто послав Мене, життя вічне той має, і на суд не приходить, але перейшов він від смерті в життя» [1, с. 1186]. Доповненням книги Аврелія Августина є цитата про слово Боже, яким рятується всякий, хто його слухає і виконує. Слово Боже має надзвичайну силу, Ним спасаються, Ним оберігаються, Ним керуються, і Ним живуть, віруючі в Нього, тобто в Бога.

4. «Бо заплата за гріх смерть, а дар Божий вічне життя в Христі Ісусі, Господі нашім!» [1, с. 1258]. Четверта теза, яку поширює Аврелій Августин, є теза про недотримання слова Божого, порушення. Як всіляке порушення, воно тягне покарання, і покаранням є смерть. Тобто, порушення Заповідей Божих, гріх, передбачає смерть, а винагородою тим, хто слово Боже береже, буде життя вічне.

5. «Життя ж наше на небесах, звідки ждемо й Спасителя, Господа Ісуса Христа, Який перемінить тіло нашого пониження, щоб стало подібне до славного тіла Його, силою, якою Він може і все підкорити Собі» [1, с. 1307]. У поданій вище цитаті з Біблії йдеться про життя вічне, тобто життя на небесах. І у вічному житті відбудуться зміни, і ці зміни будуть стосуватися зміни тіла, і з оновленим тілом. Віруючі у Бога, будуть Йому служити.

6. «Знаємо бо, коли земний мешкальний намет наш зруйнується, то маємо будівлю від Бога на небі, дім нерукотворний та вічний. Тому то й зітхаємо, бажаючи приодягтися будівлею нашою, що з неба» [1, с. 1286]. Шоста теза стосується житла в Бозі для вірних Його. А земне житло, оскільки воно тимчасове, то воно зруйнується, а вічне житло залишається непорушним і нетлінним, і про це також згадує Аврелій Августину свій праці про град Божий. І важливою тезою для жителів граду Божого є віра і довіра Богу, а житло вічне, як і обіцяно в Біблії, вже чекає вірних Йому.

7. «І ці підуть на вічну муку, а праведники на вічне життя» [1, с. 1103]. Біблія є основою філософських поглядів Аврелія Августина, на сторінках його праці трапляються цитати з Біблії. Однією зі цитат, якою послуговується Аврелій Августин, є цитата про грішників і праведників. Грішники, за порушення Заповідей Божих матимуть вічну муку, а ті, хто дотримувався слова Божого, матимуть вічне життя.

8. «Коли бо ми віруємо, що Ісус був умер і воскрес, так і покійних через Ісуса приведе Бог із Ним. Бо це ми вам кажемо словом Господнім, що ми, хто живе, хто полишений до приходу Господнього, ми не попередимо покійних. Сам бо Господь із наказом, при голосі Архангола та при Божій сурмі зійде з неба, і перше воскреснуть умерлі в Христі, потім ми, що живемо й zostались, будемо схоплені разом із ними на хмарах на зустріч Господню на повітрі, і так завжди будемо з Господом». Аврелій Августин неодноразово згадує спасителя, Ісуса Христа. В тексті книги про град Божий згадується син Божий, який воскрес із мертвих. «І при пришестві Ісуса Христа, спочатку воскреснуть віруючі

в Нього, а ті, що живуть, будуть схоплені разом із Господом на хмарах і так назавжди будуть з Ним».

9. «Отож, коли ви воскресли з Христом, то шукайте того, що вгорі, де сидить Христос по Божій правиці. Думайте про те, що вгорі, а не про те, що на землі. Бож ви вмерли, а життя ваше сховане в Бозі з Христом» [1, с. 1309,1310]. Воскресіння – іще одна тема, яка перегукується і з текстом граду Божого книги Аврелія Августина. І звісно, що віруючим важливо думати про небесне, а не про земне. І звісно, що жителям граду Божого ця теза є зрозумілою, а жителям граду земного ця думка – чужа і незрозуміла.

Десята теза, маємо на увазі, цитату з Біблії, перегукується з іншими тезами книги Аврелія Августина.

10. «Та бажають вони тепер кращої, цебто небесної, тому й Бог не соромиться їх, щоб звати Себе їхнім Богом, бо Він приготував їм місто» [1, с. 1335]. За Біблією, і Аврелій Августин, погоджується з даною тезою: Отже, вірних слову Божому, Бог не цурається, а навпаки, Він їм приготував і місце і місто. І якраз, оце місто і відображене у граді Божому, і про це місто і його жителів, жителів граду Божого йдеться у книзі Августина.

Одинадцята теза, має безпосереднє відношення до граду Божого і граду земного оскільки, у цій Біблійній цитаті подано опис наслідків життя граду земного і його жителів.

11. «День же Господній прибуде, як злодій вночі, коли з гуркотом небо мине, а стихії, розпечені, рунуть, а земля та діла, що на ній, погорять... А коли все оце поруйнується, то якими мусите бути в святому житті та в побожності ви, що чекаєте й прагнете скорого приходу Божого дня, в яким небо, палючися, зникне, а розпалені стихії розтопляться? Але за Його обітницею ми дожидаємо неба нового й нової землі, що правда на них пробуває» [1, с. 1349]. Опис останніх днів стане наслідком життя граду земного, який не очікував покарання за гріхи, порушення заповідей Божих тощо. На відміну, від розпачу жителів граду земного, жителі граду Божого, доживуть до неба нового і до нової землі, в якій буде правда.

Дванадцята теза Аврелія Августина перегукується з цитатою з Біблії, в якій стверджується ідея про надію, і ця надія має покладатися на Ісуса Христа.

12. «Коли ми надіємося на Христа тільки в цьому житті, то ми найнещасніші від усіх людей!» [1, с. 1281]. Це означає, що коли ми віримо в Христа лише заради земних благ, відкидаючи небесне, то ми в небезпеці, оскільки такий підхід хибний і помилковий, надіятися і покладатися на Нього потрібно в усіх справах.

Аврелій Августин, який добре знав книги Старого і Нового Заповіту, передає Біблійні ідеї у своїй праці про град Божий град земний: «І бачив я небо нове й нову землю, перше бо небо та перша земля проминули, і моря вже не було. І я, Іван, бачив місто святе, Новий Єрусалим, що сховався із неба від Бога, що був приготований, як невіста, прикрашена для чоловіка свого. І почув я гучний голос із престолу, який кликав: Оце оселя Бога з людьми, і Він житиме з ними! Вони будуть народом Його, і Сам Бог буде з ними, і Бог кожен сльозу з очей їхніх зітре, і не буде вже смерті, ані смутку, ані крику, ані болю вже не буде, бо перше минулося! І сказав Той, Хто сидить на престолі: Ось нове все творю! І говорить: Напиши, що слова ці правдиві та вірні! І сказав Він мені: Сталося! Я Альфа й Омега, Початок і Кінець. Хто прагне, тому дармо Я дам від джерела живої води» [1, с. 1349]. Нове небо і нова земля очікує віруючих, і ця нова земля називається Новим Єрусалимом. І в цьому граді Божому вірні Його житимуть разом з Богом і їм Він дасть від джерела живої води. У новій землі вже не буде смутку, не буде крику, болю, смерті, а вірним він утре всяку сльозу.

Книга Аврелія Августина чітко розмежовує град земний від граду Божого. Якщо головними ознаками держави є влада, територіальна цілісність та суверенітет, закони, то в «Град Божому» найголовнішим її законом є Слово Боже, яке і показує Хто є Начальником міста та яка територія або земля перейде у власність «Граду Божого». Закони, влада та інші ознаки граду земного у град Божому поступаються місцем владі Бога, його силі та заповідям.

Добре відомо, що кожне місто, як і країна, володіє певними матеріальними ресурсами та золотовалютним запасом. А для «Граду Божого» дорожчим за все є обіцянки їхнього «Градоначальника», що головним чином стосуються майбутнього безсмертя. І потрібно взяти до уваги, що люди із християнським світоглядом мають полярне розуміння Бога, Його законів, заповідей. Для жителів граду Божого головним прагненням є не спасіння від суду та пекла, бо тоді вони уподібнилися б до міста людського, яке є егоїстичним за своєю сутністю, і все використовує для своєї користі. А жаданням жителів граду Божого є намір зустрітися з Ісусом, в якого вони вірують, хоч і тепер не бачать та люблять Його не бачивши, і вже тільки потім радіють великою радістю від спасіння [1, с. 1343].

Град Божий і його закони, законі Божі, складають християнський світогляд Аврелія Августина, що підтверджується Святим Письмом. І, відповідно до праці Аврелія Августина та Біблії, як основи християнського вірування, приходить розуміння, що всі хто називає себе християнами, навіть і сама держава, яка сповідує Біблійні цінності, не повинна відступати у своїх думках, намірах, та, що саме головне, у вчинках від стандартів, які для нас заповів Господь Бог. Слід зазначити, що якраз град Божий відрізняється від міста людського тим, що одні чинять праведність, тобто слухають Божі слова і виконують їх, а інші не слухають Його заповідей [1, с. 1193].

Існує дуже простий тест, який визначить до якого міста належить людина. Якщо людина живе за Біблією, виконує заповіді Божі, то вона є приналежною до міста Божого, тобто є жителем граду Божого. А якщо людина нівелює заповіді Божі, живе за своїми помислами і пожадливостями, то вона є жителем граду людського, і, як наслідок, вона належить до міста людського. Таким був християнський світогляд Аврелія Августина, щодо граду Божого.

Отже, можемо зробити висновок, що філософський світогляд Аврелія Августина тісно переплітається з християнським світоглядом, заснованим на слові Божому, Біблійних засадах. Світогляд Аврелія Августина влучно

віддзеркалює його праця «Град Божий». У цій праці філософ неоднозначно проводить паралель двох градусів, двох міст, міста Божого і міста людського.

Висновок до 2 розділу

Отже, характеристика міста Божого у праці Аврелія Августина є позитивною у всіх відношеннях, а саме воно живе вірою для Бога та любов'ю до Нього, а також і до всіх людей, незважаючи на те, до якого міста ті належать, чи то до Божого чи, навпаки, до людського. Спосіб їхнього життя ніби свідчить без слів про те, що вони небожителі, адже зодягнені вони немов у національний одяг Господом Ісусом Христом. Цього не скажеш про місто людське, яке сповнене невірством та гріхом, що передалися людям від Адама та Єви. Місто людське живе за людиною, а не за Богом, а це значить за дияволом і вчиняє за тілом, яке віддане служінню гріху, що є непослухом Богу, оскільки воно служить різним пожадливістям. У двох містах Аврелія Августина ми чітко бачимо картину уподібнення християн до Христа, бо: «Який Небесний, такі і небесні, і який земний, такі і земні», тому ці міста різняться, одне є небесним, а інше - земним. Хоч ці міста і крокують земними дорогами ніби поряд, проте їхні дороги розходяться все далі і далі, віддаляючись одна від однієї, розгалужуються, бо мають різні цілі та завдання, оскільки в одних вони – святі, а в інших – занечищені та опоганені. А чи може бути, щось спільне у світла з темрявою, бо жителі цих міст немов світло і темрява, як північ та південь, одні проклинають, а інші благословляють, одні – людиновбивці, а інші спасають взятих на смерть, одні небо, тоді як інші – земля, одні вихваляються своєю пихою, в той час як інші тільки Бога хвалять. Місто людське не усвідомлює наскільки у нього трагічне майбутнє, в той час коли місто Боже у великій внутрішній радості чекає своєї зустрічі з Христом та Його справедливого царювання над усією землею. Першоджерелом інформації про ці два міста для самого автора Граду Божого виступає Святе писання книги Старого та Нового Заповітів, бо переміна світогляду автора з філософського на християнській відбулася завдяки Божому Слову, яке читав Аврелій Августин і

не лише читав, але й слідував його заповідям, підтверджуючи тим самим свою приналежність до міста Божого.

Добігаємо висновку, що Град Божий Аврелія Августина – не просто чергова філософська ідея чи теорія, а його християнський світогляд, що став для нього таким, завдяки Святому Писанню, яке він ретельно вивчав та досліджував, і це дає йому право підтверджувати істинність Граду Божого і не тільки для нього одного, але і для багатьох інших переселенців з міста людського в місто Боже, які обиратимуть для себе Град Божий за свій християнський світогляд. Через це, християнським світоглядом може називатися тільки той, який за основу має Біблію.

ВИСНОВКИ

1. Науковий спадок Аврелія Августина привертає увагу науковців. Чимало українських і закордонних вчених досліджували, проаналізували та описали його філософську та християнську працю «Град Божий». Серед українських дослідників увагу привертають доробки Анни Врядник, яка описує два міста Аврелія Августина, місто Боже та місто людське, які мають своє втілення у відповідних інститутах, Земний Град – у державі, Божий Град – у церкві. Науковиця інтерпретує їх як духовні об'єднання, в основі яких лежить ціннісний вибір, а саме – два види любові, що різняться об'єктами своєї спрямованості та спонукають до певного способу відносин зі світом. Анна Врядник у своїй науковій праці стверджує, що головним завданням у житті людини є стосунки з Богом, які для неї мають бути важливішими, ніж спілкування людини з людиною. Дослідниця чітко маркує обов'язки міст і вважає, що Бог приведе на суд і державу, судячи її за те, чи була вона справедливою до своєї громадян, чи навпаки, поводи́ла себе з людьми як зграя розбійників.

А.А. Добжинські, у своїй праці описує, як історія світу (граду земного) залежить від історії міста Божого, і як ці міста ведуть між собою боротьбу. Ініціатором цієї війни виступає не місто Боже, а місто людське. Місто людське усвідомлює наскільки воно далеко від ідеалів міста Божого і наслідком цього стає не їхня зміна місця для проживання, а войовничий стан, спрямований проти міста Божого. Так як місто Боже живе ще на землі, то і земними благами воно користується в тій мірі, в якій це дозволено їхньому віруванню, всіляко закликаючи людей які живуть тільки земними цінностями до вічних, небесних скарбів. Справжнім є тільки місто Боже, адже воно має безсмертя і жителі цього міста отримають нові тіла, які вже не будуть, хворіти, а, що саме головне, то це те, що людина буде абсолютно вільною у виборі праведності, бо гріха не буде і не потрібно вже буде в щоденній боротьбі обирати або чесноту або беззаконня. Вірою це місто є містом Божим, а наслідком його діяльності є добрі справи, які знаходять місце в спільноті (церкві), якою живе місто Боже.

Добжинські подає нам тлумачення Аврелія Августина, чому людина замість образу Божого з яким була створена, обрала образ сатани, бо живе сама по собі, а не по Богу. А зло, яким переповнене місто людське, є наслідком відсутності Бога як головного об'єкту пошуку, на відміну від міста Божого, яке сповнене добрих справ. Місто людське є далеким від того ідеалу першого Адама, бо відмовилося від влади Бога над нами і від боротьби зі злом у них.

Д.Є. Забзалюк, у своїй статті «Християнська концепція влади як першоджерело формування політико-правової доктрини доби середньовіччя» деталізує принципи влади на основах християнської концепції. Покликуючись на Аврелія Августина, як на засновника західноєвропейської християнської та інтелектуальної традиції, автор дотримується думки про те, що існує два протилежних за сутністю міста, земне та небесне. Аврелій Августин вважає, що організація влади церкви бере свій початок на небесах, і поки вона на землі, то є прикладом правильної організації та застосування влади. За Августином, потрібно підкорятися земній владі, і цар, на думку філософа, має право змінювати накази, які необхідно виконувати за умови, якщо вони не суперечать християнському світогляду.

О. Карліна, у своїй статті, зазначає, що роботи Аврелія Августина, можуть стати допомогою в наш час, який не виділяється моральністю, тому він подібний до епохи античності, коли люди шукали нових мотиваційних поштовхів у нестабільні часи і знаходили їх у філософсько-богословських працях Аврелія Августина. На тлі боротьби християнства з язичництва, формувалася основа для написання праці про «два міста» Аврелієм Августином. Оксана Карліна показує, як Августин духовно перейшов з міста людського в місто Боже, і цей перехід брав початок ще з дитинства, коли Аврелій ще маленьким хлопчиком чув про вічне життя через Господа Ісуса від своєї мами, але цей шлях до міста Божого не був коротким та легким, бо був прокладений через тернину пожадливоростей, сект, розчарувань. Незважаючи на випробування, Аврелій Августин продовжує пошуки правди, читаючи книги, в яких шукає «Ім'я Ісус», які, згодом привели його до християнства.

Підготовчим кроком у пошуку Бога Аврелія Августина стала його праця «Сповідь», яка стала передумовою до праці «Град Божого» і сприяла виявленню Аврелія Августина в собі двох прагнень дуалістичної природи людської сутності: 1) добра, щастя, вічності; 2) швидкоплинності, смерті, гріха. Ці прагнення втілилися у два міста, але автор ще їх не бачить, хоч вже розділяє людину на два світи: душу, світ внутрішній та тіло, світ зовнішній і, власне внутрішній чоловік зустрічається з Богом і отримує здатність та відповідальність бути схожим на Бога.

Отже, вище згадані дослідники описали доробок Аврелія Августина з огляду на його пошуки Бога та враховуючи його філософські погляди, які сформувалися впродовж його навчання.

2. Щодо історичних передумов написання праці «Град Божий» Аврелія Августина, то слід зауважити, що це була історична подія, а саме – захоплення Риму в 410 році нашої ери. Ця подія увійшла в історію тим, що у ході облоги, а згодом, і захоплення міста, варвари щадили християн і милували тих, хто був разом з ними в місцях поховання святих і в домах молитви, тоді як божки Риму, на які покладало надію місто людське, висміювалися і перетворювалися на брукт. Проте, жителі Риму не оцінили милосердя, яке було проявлено до них заради імені Ісуса Христа та Його учнів, що прихистили язичників під час безжальної люті ворога в святих місцях. Згодом, після розправи, вдавані християни-жителі Риму, додають звинувачення християн в тому, що це останні винні в падінні Риму, а своєму спасінню римляни завдячують їхньому ідолу. Аврелій Августин пише, що римляни не подякували Спасителю Ісусу, стверджуючи, що ми, мовляв відкинули нашу релігію, божків, віру наших батьків, і прийняли християнство, і через це на нас впала така кара.

У написанні праці «Град Божий» ми бачимо Аврелія Августина як справжнього отця церкви, який захищає своїх духовних дітей, церкву перед містом людським. Водночас, Блаженний Августин знаходить і слова втіхи для жителів «Град Божого», які полягають у тому, що мандрівка, яку здійснює «місто Боже» матиме блаженне завершення, і страждання теперішнього часу

нічого не варті, в порівнянні з тією славою, що має відкритися в них у вічному житті. Августин також зазначає, що відбудеться Божа справедливість, яка оберне суд до правди, та апелює до історії, як історик та апологет. Аврелій Августин стверджує, що в жодній війні ніякі вороги, не щадили тих, кого вони завоювали ради своїх культів, на відміну від Бога християн. Прикладом може слугувати війна Санхеріва, асирійського царя, проти Іудеї, в якій він наводить аргумент на підтримку ідеї про те, що, мовляв, жодні боги завойованих мною народів не допомогли їм, і ваш Бог вам не допоможе. Аврелій Августин пише свою роботу «Град Божий» на прохання свого друга та духовного сина Маркеллина, якому він пояснює, що «..не легкого він попросив», але незважаючи на те, що робота буде важкою, Августин береться за неї і пише її упродовж 413 – 426 років, закликаючи для цього на допомогу Того, хто може кожному і у всякій добрій справі стати притулком. Варто зазначити, що описуване Аврелієм Августином місто людське протиставлене місту Божому і своєю працею Аврелій Августин ніби проводить військову підготовку для «Граду Божого», підготовлюючи його жителів до боротьби, з «містом людським», яке і виступає ініціатором війни через ненависть до міста Божого. Аврелій Августин також відкриває читачам, чому можуть праведні разом з нечестивими зазнавати страждань, пристрастившись певною мірою до земних скарбів.

3. Місто, про яке писав Аврелій Августин, ідея якого є відображенням його християнського світогляду, не виникло якось само по собі. Власне назва «Град Божий» свідчить про те, що це – місто, засновником і будівничим якого є Господь Ісус. Воно – не з каменю чи бетону, дерева, а з плоті і крові, тобто це люди, але обов'язково праведні – ті, що довіряють Богові. Дуалістичні вершини двох міст, які представив перед нами історик-богослов V століття: «міста Божого» та «міста людського», що за своєю природою є для нас духовними спорудами. Їхніх столиць не знайти на жодній мапі світу, але, спостерігаючи за поведінкою та мовою жителів цих «мегаполісів», можна визначити, до якого «граду» чи «міста» належить людина – або до небесного Єрусалиму, чи

земного. Фундаментами вище згаданих міст є: 1) любов до Бога (жителів «міста Божого»); 2) любов до себе (жителів «міста людського»).

Важливо зазначити систему координат, в яких існують вище згадані міста. Град Божий світиться добрими справами його жителів, чеснотами, і не ради слави своєї, а свого Градоначальника. Проте, варто зазначити, що описувані Аврелієм Августином міста, є антагоністами за своєю природою. Місто людське протиставлене місту Божому. Місто людське – це гульня, яка супроводжується п'янством, розпустою, заздрощами, іншими гріхами. Головне у християнському світогляді Аврелія Августина – це кінцева доля цих двох міст, згідно з якою праведники підуть у вічне життя, а ті, котрі зло чинили – на вічну загибель.

В «Градi Божому» залишається головна зброя масового збереження це його «любов до Бога», адже Творець береже всіх хто любить Його. Град Божий знаходиться немов би в полоні серед міста людського, але одним із його завдань є дбати про спокій міста людського та молитися за нього до Господа аж до того часу, поки за ним прийде Його Градоначальник. Важливим аспектом праці Аврелія Августина є розумінням страждань як таких, що роблять жителів «Граду Божого» кращими для вічності, де святі не тільки насолоджуватимуться вічним життям, але і отримають нетлінні нагороди за збережену вірність, не тільки в добрі часи, але і в злі.

Згідно з працею Аврелія Августина, «Град Божий» теж зазнавав страждань, разом із містом людським. Під час завоювання Риму не всі варвари були християнами і не всі жителі «Граду Божого» були врятовані фізично, але історик у цьому вбачає те, що смерті зазнає кожен з нас часу призначеного і боятися потрібно не смерті фізичної, а духовної, що приведе жителів «міста людського» в місце вічних мук. Тому, якщо смерть фізична досягала представників народу Божого, то значить, що місія на землі скінчилася і вони відходять до кращого світу. Коли Боже справедливе провидіння допускає страждання і для своїх дітей, то воно корисне тим, що робить їх кращими. Слід враховувати, що страждання міста Божого від міста людського – це один із

самих дієвих способів надбання громадянства в «Градї Божому» жителями «міста людського».

Головне в християнському світогляді Августина – це кінцева доля цих двох міст. Чи правильно буде сказати: «кінцева доля цих міст», якщо ми маємо на увазі – кінцева в контексті життя земного, але і це буде не вірним по відношенню до «Граду Божого», адже вона має початок та не має закінчення і початок «Граду Божого», або краще сказати людини в цьому Граді, відбувається через те, що одного разу Син Божий став Людиною і, при цьому залишився Богом, одночасно прийнявши таким чином посередництво між Богом Отцем та людиною.

Щодо визначних місць «Граду Божого», то неможливо з усіма ними ознайомитися, бо цілу вічність жителі «Граду Божого» будуть пізнавати добрість Бога Отця до них. І з цього ми бачимо, що найбільшим благословенням серед усіх подарунків, які випали для «Граду Божого» є превелика любов Бога до нього та добрість, якими «Град Божий» буде вічно насолоджуватися. От до якого місця подарований квиток для «Граду Божого» та прокладено чіткий маршрут, подібний до того, який запропонували народу Ізраїлю. Їм, через Мойсея, було обіцяно, що замість ярма рабства, вони отримають землю обітовану, яка текла молоком та медом, де для них були вже збудовані будинки, плодові дерева насадженні, родючі поля, та щасливе життя в радості з їхніми сім'ями, і що саме головне, Живий Бог став їхнім Богом і заприсягнув жити з ними. Бо існує небезпека того, що можна повернутися в стан «міста людського». Через це потрібно дуже уважно розглянути питання віри як такої, оскільки в часи написання «Граду Божого» існувала одна вселенська церква, яка була цілісною, неподільною аж до 1054 року, коли відбувся розподіл на західну і східну, а поділ на протестантські конфесії відбувся в 16 столітті. Через це ми сміливо можемо стверджувати, що віра є одна, і не ділиться на західний або східний обряд, на міжконфесійну чи протестантську. Єдина віра потрібна для «Граду Божого», щоб зберегти його блаженний статус.

Перше, на чому ґрунтується віра, це – рішення, тобто готовність робити те, що каже Бог. Також віра повинна мати підставу, якою є знання Слова Божого. Цим знанням для нас є Божі обітниці. До прикладу візьмемо ще одного великого жителя «Граду Божого», який жив вірою. Наступною складовою віри є довіра, і її часто можуть плутати з відчуттями або інтуїцією чи внутрішнім голосом, але це не про довіру, оскільки довіра – це коли ти не сумніваєшся в тому, що тобі пообіцяли, і якщо в контексті віри розважати, то ми довіряємо Богу, який заслуговує нашої довіри, бо ніколи не давав приводу сумніватися в його слова і обіцянках, а пообіцяв вічне життя для «Граду Божого». Віра передбачає вірність, а вона може бути в нас такою, коли ми будемо споглядати вірність Бога нам, адже Він сам Себе називає вірним Богом, тому коли жителі «Граду Божого» зазнаватимуть спокус зі сторони інших людей «міста Людського» чи диявола, то вірність Бога проявиться в тому, що Він не допустить нам бути спокушеними понад наші фізичні сили, а при спокусах подасть полегшення для того, щоб їх знести. Без чого віра не може бути вірою, то це без доказу мається на увазі, коли я роблю те чого вимагає Бог, то наразі це і служить доказом віри, або це стосується того, що необхідно зробити щоб отримати обіцяне Богом.

«Град Божий» є прикладом для жителів України і надією на збереження від безжалісного, лютого ворога, який подібно варварам вдерся до нашої країни. На нашу думку, Бог може захистити, якщо «Град Божий» перегляне рівень своєї віри та любові до Бога, Ісуса Христа. Церкві слід переглянути свою любов до Бога. Є надія для тих українців, які ще не належать до «Граду Божого» стати частиною міста Божого, жителями міста, яке не зруйнується в віках.

Град Божий володіє надзвичайною зброєю масового збереження, і це – любов до Бога, яка виявляється в любові до граду Божого та міста людського. І подібно до того, як кожна зброя потребує ретельного догляду, особливо перед застосуванням, то для цього вона має бути закріплена за відповідальними особами. Від збільшення кількості українців, які добровільно мобілізуються в

ряди Граду Божого, і за якими особисто буде закріплено зброю масового збереження, тобто «любов до Бога», за умови, що вони будуть її підтримувати в належному стані, то Всемогутній Творець швидше заступиться за Україну, бо Він береже усіх тих, усіх хто Його любить, а коли навіть і трапиться перша смерть, то це досконале збереження від усіх земних страждань і переселення в царство Боже, яке Він пообіцяв усім тим, хто любить Його.

4. У чотирнадцятій книзі Аврелія Августина йдеться про «град людський». Цей твір охоплює всі сторони людської гріховності, яка бере свій початок з днів Адама та Єви. У книзі йдеться про непокору першої людини, про життя плотське, про спонукання до гріха, про життя за людиною, про якість людської волі, про злу волю, про властивості двох градусів, земного і небесного.

Слід зауважити що корені міста людського походять із непокори першої людини, яка порушила заповідь Бога в раю. Перші люди скоїли такий великий злочин, внаслідок їхньої дії змінилася в гірший бік і сама людська природа, яка почала передаватися потомству із покоління в покоління. Августин зазначає, що попри безліч численних народів, які живуть на землі, і кожен за особливими статутами й звичаями, відрізняються один від одного розмаїттям мов, зброї, обладнання, одягу, тим не менш, існувало завжди не більш ніж два роди людського спілкування, які він назвав двома градами. Один із них складається з людей, які бажають жити у світі тільки по плоті, а інший – з тих, хто бажає жити також і по духу. І що важливо у даному контексті, то це те, що кожен із градусів домагається свого, і, відповідно, кожен живе у відповідному світі.

Життя плотське притаманне місту людському. У праці Аврелія Августина розділ два присвячений життю плотському, під яким він розуміє життя, що складається з пороків не тільки тілесних, але й душевних.

Місто людське – це люди, які не хочуть мати Бога в пізнанні, і як наслідок, Бог їх видав на розум перевернений, вони повні всякої неправди, лукавства, зажерливості, злоби, повні заздрости, убивства, суперечки, омани, лихих звичаїв, обмовники, наклепники, ненавидять Бога, напасники, чваньки, пишні, винахідники зла, неслухняні батькам, нерозумні, зрадники, не любовні,

не милостиві вони навіть знають, що за це Бог буде їх судити, але не перестають це робити і більше того інших заохочують до злих вчинків. Місто людське може видавати себе за місто Боже, тобто люди можуть називати себе християнами, а насправді такими не бути, подібно як Римляни під час завоювання Риму в 410 році нашої ери вдавали із себе християни, аби врятуватися з «градом Божим». Егоїзм жителів «міста людського» переріс у ненависть до Бога, а бажання слави від людей перетворилося на зневагу до Бога.

Гріх, на думку Аврелія Августина, є злочином. Августин стверджує, що всякий гріх є брехня. Бо гріх буває з тієї волі, з якої ми бажаємо, щоб нам було добре, або не бажаємо, щоб нам було погано. І гріх увійшов у людину через непослух Адама і Єву, що є порушенням волі Творця, і це трапилося лише вчинок, який призвів до таких наслідків. За таку дію Бог лишив перших людей «раю». Люди народжують неслухняних нащадків, які з кожним новим поколінням стають гіршими, а вже після вигнання перших людей з раю відбувається перше на землі вбивство, причиною якого став гріх. Після цього люди розділяються на два полюси, один південний, сонячний та приємний, а інший - північний, холодний, де не хочеться знаходитися, щось на шталт того, що відбулося з людством, яке в більшості своїй є «містом людським», а не Божим, тобто одна частина прагне жити за тілом, а інша за духом. Головною ознакою цього міста є непослух Творцю, і це нагадує одяг, який просто вріс в людину, як татуювання на тілі подібно до шкіра мурина та плям пантери, які є незмінними. Так і життя «міста людського» полягає в зовнішній гріховності. Ось чим жахливий непослух Богу, бо тим людина зневажає Творця. Адже першим, хто вчинив непослух, це був диавол, і коли людина, або «місто людське» живе за людиною, а не по Богові як «Град Божий», тоді вона подібна до диавола.

Життя за людиною, на думку Аврелія Августина, подібне до диавола, оскільки людина живе не за Богом, вона подібна до диавола. А жити за диаволом означає не устояти в істині, не говорити істину від Бога, а говорити

брехню від себе. І такий підхід є сутністю міста людського, про яке і йдеться в роботі Аврелія Августина. Невірність Богу, жителі міста людського називають своєю істиною, порушуючи вірність Богу і Його істині. І коли така людина, як житель міста людського, живе сама по собі, тобто по людині, а не по Богу, то вона, безсумнівно, живе по брехні. І це не тому, що сама людина – брехня, абсолютно ні. Принагідно варто зауважити, що Августин вважає, що Творцем людини є Бог, Який, у жодному разі, не є винуватцем і творцем брехні, тому що людина створена правильною за умови, щоб вона жила не за собою самою, а за Тим, Ким створена, тобто виконувала волю Богу, а не свою. А жити не так, як людина була створена, не за подобою і образом Божим, якраз і є неправдою і сутністю і способом життя граду людського.

5. Згідно з працею Аврелія Августина, утворилися два різні й протилежні одне одному гради, в одному жителі стали жити по плоті, а в іншому – по духу. І ці два гради утворилися тому, що одні живуть за людиною, а інші за Богом, як зазначає філософ. Жити за людиною, як те розуміє Аврелій Августин означає, чинити по-людськи, тобто бути плотським, а під плоттю, тобто під частиною людини, він має на увазі всю людину. У вище згаданій праці філософ називає тих же самих плотських людей, тобто жителів граду людського душевними. Плоть як частина людини, позначає ціле, тобто всю людину.

Аврелій Августин описує жителів «міста людського» тілесними, такі люди живуть у сварках, заздрощах, незгодах. Характеристика «міста людського» – це гордість, яка гірша за неслухняність, бо виправдовує себе та звинувачує іншого, а це є порушення Божої заповіді. Ті, які живуть за людиною, а не за Богом, на жаль – духовно мертві, та з часом помруть і фізично, а душею потраплять до пекла, а вже після другого воскресіння приймуть суд перед великим білим престолом та навіки будуть вкинуті в озеро вогняне. Головною характеристикою «міста людського» є любов до себе, мається на увазі егоїзм. Варто зауважити, що якщо Градоначальником «міста Божого є Ісус», то начальником «міста людського є диявол». Про це йдеться в Біблії: «І вас, що мертві були через ваші провини і гріхи, в яких ви колись проживали, за звичаєм

віку цього, за волею князя, що панує в повітрі, духа, що працює тепер у неслухняних». Слід зауважити, що в Аврамовому насінні, Яким є Христос, благословляться всі племена, якщо приймуть Ісуса, а інші, які формують «місто людське» підуть проклятими у вічний вогонь, бо за свого приходу Ісус судитиме живих та мертвих.

Не менш важливим аспектом життя жителів граду людського є питання про злу волю, яка є причиною гріхів. Августин, з цього приводу пише, що якщо воля людини є хибною, то будуть хибними і її дії, а якщо ж її воля є доброю, то і її дії будуть добрими, тобто похвальними. Воля ж притаманна всім людям, навіть більше того, всі вони – не що інше, як воля. На думку Аврелія Августина, пристрасне бажання і радість є виявленням волі, страх і смуток – це та ж сама воля. Тому людині, яка живе за Богом, а не за людиною, належить бути любителем добра, і ненавидіти зло. Людина, до гріхопадіння, за своєю природою не була злою, а якщо є злою, що ми спостерігаємо у сучасних умовах, то це трапилось внаслідок пороку (за словами Аврелія Августина). І це є типовим для жителів граду людського. А той, хто живе по Богу, повинен мати правильну ненависть до зла. Аврелій Августин переконаний, що християнин не повинен заради пороку ненавидіти людину, так само як і не повинен любити порок заради людини. Проте, він повинен ненавидіти порок, тобто гріх, а людину – любити.

Підґрунтям злої справи, як вважає Аврелій Августин є зла воля, тобто жителі граду людського не дійшли б до злої справи, якби цьому не передувала їхня зла воля. А початок же злої волі – це гордість.

Гордість є не чим іншим, як прагненням до хибного піднесення, яке полягає в тому, що душа, залишивши Бога, намагається стати таким богом для себе. І це є основою граду людського. Це трапляється, коли людина починає надмірно подобатися сама собі, ухиляючись від Бога, якого вона має любити більше, ніж саму себе. Ухилення ж від цієї любові – є ухиленням добровільним і свідомим. Коли б її воля залишилася б твердою і непорушною у любові до Бога, то вона не відвернулася б від Нього, щоб милуватися собою. І як наслідок,

Єва б тоді не повірила змію, а Адам не віддав би перевагу пропозиції дружини перед волею Божою. Очевидний гріх полягав у тому, що Бог заборонив робити, і диявол не зміг би звабити людину, якби не опанувало людиною вдоволення собою. Тому-то і сподобалося Єві, а згодом і Адаму почуті слова: «Будете як боги».

Жителі граду людського залишили Бога і ухилитися до себе, тобто наблизилися до нікчемності. А насправді, необхідно мати в серці любов, але не до самого себе, що є вірною ознакою гордості, а до Господа, що є ознакою слухняності, яка належить тільки смиренним. І на думку Аврелія Августина, у смиренні є щось таке, що дивовижним чином підносить серце, в той час як у гордині є щось, що серце принижує. Таким чином, як зазначає філософ, смирення підносить, а зверхність – тягне донизу, бо смирення робить покірним вищому, тобто Богові, а зверхність, відпадаючи від височини, принижує.

У книзі 14 Аврелій Августин зазначає, що два гради створені двома родами любові, земний – любов'ю до себе, що спричинило до презирства до Бога, а небесний – любов'ю до Бога, наслідком якого стало до презирства до себе. Місто людське віддає славу самому собі, а місто Боже – віддає славу і шану Господу.

У граді людському править похіть панування, мається на увазі, що там править сатана. Жителі цього міста, які могли пізнати Бога, «не прославили Його, як Бога, і не подякували, а заметушилися в своїх мудруваннях, і затьмарилось нерозумне їхнє серце; називаючи себе мудрими» (тобто, під впливом впливу звеличення), «Вони Божу правду замінили на неправду, і честь віддавали, і служили створінню більш, як Творцеві, що благословенний навіки, амінь».

Отже, град людський сповнений гріха, неправди і нечистоти. Підґрунтям дій і думок жителів цього граду є егоїзм. Жителі граду людського схильні до гріха, живуть за людиною, а не за Богом. Якщо Начальником міста Божого є Син Божий, то начальником міста людського є диявол. Бог береже Град Божий,

бо той любить Його, а місто людське Він понищить, бо безбожність є головним способом їхнього життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Біблія або книги Святого письма Старого і Нового Заповіту. Київ : Українське біблійне товариство, 2010. 1375 с.
2. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга перша. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-1> (дата звернення: 16.01.2026)
3. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга друга. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-2> (дата звернення: 16.01.2026)
4. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга третя. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-3> (дата звернення: 16.01.2026)
5. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга четверта. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-4> (дата звернення: 16.01.2026)
6. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга п'ята. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-5> (дата звернення: 16.01.2026)
7. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга шоста. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-6> (дата звернення: 16.01.2026)
8. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга сьома. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-7> (дата звернення: 16.01.2026)
9. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга восьма. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-8> (дата звернення: 16.01.2026)

10. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга дев'ята. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-9> (дата звернення: 16.01.2026)
11. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга десята. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-10> (дата звернення: 16.01.2026)
12. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга одинадцята. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-11> (дата звернення: 16.01.2026)
13. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга дванадцята. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-12> (дата звернення: 16.01.2026)
14. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга тринадцята. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-13> (дата звернення: 16.01.2026)
15. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга чотирнадцята. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-14> (дата звернення: 16.01.2026)
16. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга п'ятнадцята. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-15> (дата звернення: 16.01.2026)
17. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга шістнадцята. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-16> (дата звернення: 16.01.2026)
18. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга сімнадцята. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-17> (дата звернення: 16.01.2026)

19. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга вісімнадцята. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-18> (дата звернення: 16.01.2026)
20. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга дев'ятнадцята. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-19> (дата звернення: 16.01.2026)
21. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга двадцята. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-20> (дата звернення: 16.01.2026)
22. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга двадцять перша. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-21>
23. Блаженний Аврелій Августин. Про град Божий. Книга двадцять друга. *Благовіст*. URL: <https://blagovist.info/vybrani-pratsi-sviatykh/pro-hrad-bozhyy-knyha-22> (дата звернення: 16.01.2026)
24. Врядник Анна. Вчення Августина Блаженного про два гради. *Пломінь*. 31.01.2019. URL: <https://plomin.club/the-teachings-of-augustine-the-blessed-are-two-hailstones/>
25. Забзалюк Д.Є. ХРИСТИЯНСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ВЛАДИ ЯК ПЕРШОДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ ДОБИ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ. *Правова система: теорія і практика*, 2020. <https://doi.org/10.32850/sulj.2020.4.21>
26. Карліна О. Тракткування людини у «Сповіді» Августина Блаженного. «Волинський благовісник». № 6, 2018. С. 231-243. URL: <https://doi.org/10.33209/2519-4348-2018-6-231-243>
27. Карліна, О. (2025). ПРИНЦИПИ ХРИСТИЯНСЬКОГО ВЧЕННЯ ПРО ЛЮДИНУ У «СПОВІДІ» АВГУСТИНА БЛАЖЕННОГО. *Літопис Волині*, (33), 164-170. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2025.33.27>

28. Кернс, Е. Дорогами християнства : історія християнської церкви; пер. з англ. Протестант, 1992. – 287 с.
29. Малахов В. Етика: Курс лекцій: Навч. посібник для вищ. навч. закл. Ред. Світлана Головка (гол.), Тетяна Янголь. – К.: Либідь, 2002.
30. Мовчан В. Етика: Навчальний посібник. – К.: Знання, 2007.
31. Турчак Л. Шлюб – не брак. Луцьк: РТ МКФ «Християнське життя», 2016. 144 с.
32. Турчак Л. Вірую. Луцьк: РТ МКФ «Християнське життя», 2024. 128 с.
33. Dobrzynski, A. (2015). Розвиток категорій добра і зла у філософській концепції Августина Аврелія. Філософія та політологія в контексті сучасної культури, 1(1(9)), 81-91.
<https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/670>